

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΑΓΙΑΣ ΟΛΓΑΣ
ΜΙΚΡΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ.

ΥΠΟ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ Κ. ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ

ΙΑΤΡΟΥ.

ΑΘΗΝΗΣΙ.

ΤΥΠΟΙΣ Φ. ΚΑΡΑΜΠΙΝΟΥ.

—
Α Ω Ξ Ζ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΑΓΙΑΣ ΟΛΓΑΣ

ΜΙΚΡΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ.

ΥΠΟ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ Κ. ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ

ΙΑΤΡΟΥ.

ΑΘΗΝΗΣΙ.

ΤΥΠΟΙΣ Φ. ΚΑΡΑΜΠΙΝΟΥ.

—
ΑΩΞΖ.

*Τῆς ἀγίας Ὀλγας ἡ ζωὴ καὶ ἡ φωνή
ἐστὶν ἡ ἀληθινή ὑποφωνία.
Ὁ ἀληθινός*

ΣΑΤΑΟ ΣΑΙΤΑ

ΛΑΚΗΚΟΥΤ ΚΟΡΚΙΝ

Πολλοὶ θυγατέρες ἐκτίσαντο πλοῦτον, πολλὰ ἐποίησαν δυνατὰ, οὐ δὲ ὑπέρ-
κεισαι καὶ ὑπερήρας πάσας... Γυνὴ γὰρ εὐσεβὴς εὐλογεῖται. Παροιμ. λα, 29—30.
« Ἀξιῶ τοὺς ἐντευζομένους μὴ ἀπιστεῖν τοῖς λεγομένοις, εἰ τι ὑπὲρ τὴν ἐαυτῶν
ἀκοοῖεν δύναμιν, μηδὲ σφίσιν αὐτοῖς τὴν ἐκείνων μετρεῖν ἀρετὴν· ἀλλ' εἰδέναι
σαφῶς, ὡς ταῖς τῶν εὐσεβῶν γνώμαις μετρεῖν εἴωθεν ὁ Θεὸς τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
τος· τὰ χαρίσματα, καὶ ταῖς τελειότηταις τὰ μείζονα δίδωσι. Ταῦτα δέ μοι πρὸς
τοὺς οὐ λὴν ἀκριβῶς τὰ θεῖα μεμνημένους εἰρήσθω· οἱ γὰρ μύσται τῶν ἀδύτων
τοῦ Πνεύματος ἴσασι τὰς φιλοτιμίας τοῦ Πνεύματος, καὶ οἷα δι' ἀνθρώπων ἐν
ἀνθρώποις θαυματοουργεῖ, τῇ τῶν τεράτων μεγαλουργίᾳ τοὺς ἀπίστους εἰς θεο-
γνωσίαν ἐφελκόμενον». Θεοδώρ. Φιλ.θ. ἱστορ. Τόμ. Γ. σελ. 542. ἐκδ. Ἐργον.

ΛΕΥΚΗΝΑ

ΛΟΚΗΚΑΛΑΚ Θ ΣΙΟΝΤ

ΛΕΥΚΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΛΓΑΣ

ΜΙΚΡΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ.

Κυρίλλω τῷ φιλολόγῳ Ἀρχιμάρτυρτι.

§. α. Ἐρωτᾷς με, φίλε πάτερ, περὶ τῆς μακαρίας Ὀλγας, πότε
ἤκουσες, καὶ πότε καθιερώθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἡ ταύτης μνήμη, ἵνα
ἐορτάζηται καὶ δοξολογῇται ὑπὸ τῶν φιλεσθῶν ὁρθόδοξων Σλάβων
Χριστιανῶν, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν ἐν τοῖς ἡμετέροις Μηνολογίοις νῦν
οὐχ εὑρηται κατατεταγμένον τὸ ταύτης ὄνομα. Ἰπείκων προθύμως
εἰς τὴν εὐσεβῆ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἐφεσιν ἐκτίθημι τὰ κατὰ τὴν
ἁγίαν Ὀλγαν ἀρυσάμενος ἐκ ῥωσικῶν πηγῶν ἀξιόπιστον ἐχουσῶν τὸ
κῆρυξ, καὶ τὰ περὶ τῆς ἀτελείας τῶν ἡμετέρων Μηνολογίων ὑποτυπῶ
αὐτοσχέδιος, παραλείπων τὴν τούτων ἀκριβεστέραν ἐρευναν τοῖς περὶ
τὰ τοιαῦτα ἐξ ἐπαγγέλματος σπουδάζουσιν.

§. β. Νέστωρ ὁ τῶν Ῥώσων χρονογράφων ἀρχαιότατος, ὁ ἐπικλη-
θεὶς πατὴρ τῆς Ῥωσικῆς ἱστορίας (α), ἱστορεῖ ὅτι ὁ πρωτόκλητος ἀπό-
στολος Ἀνδρέας, ὁ καθιδρύσας τὸν πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρ-
χιεπίσκοπον Στάχυν (β), περιτρέχων τὴν Σκυθίαν (γ) καὶ στήσας τὸν
σταυρὸν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τοῦ Κιαΐβου (δ) εὐηγγελίσαστο τὸν Χρι-

(α) Τὸ Χρονικὸν τοῦ Νέστωρος, γεννηθέντος τῷ 1056 καὶ παρεκτείναντος τὸ
ἔργον μέχρι τοῦ 1145 σωτηρίου ἔτους, ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Πετροπόλει τῷ
1767. Μετεφράσθη δὲ Γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ Σκλοιζέρου (Schloezer) μετὰ σημειώ-
σεων τῷ 1802. Κατὰ δὲ τὸ παρὸν ἔτος ἐδημοσιεύθη Τσεχιστὶ ἐν Πράγᾳ ὑπὸ τοῦ
περιωνύμου Ἐρβένου (Erben).

(β) Βλ. Ὅσοι ἐπεσκόπησαν ἐν Βυζαντίῳ κτλ. παρὰ Leunclavij Jus Graeco-rom.
L. IV. pag. 296.

(γ) Βλ. Menologium Graecorum jussu Basilij Imp. etc. T. 1. pag. 222.

(δ) Τὸ Kiew ἢ Kiow (ὅπερ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς γράφεται Κιόβα (Κ.
Πορφυρογ.), Κύγεβον καὶ Κύεβον. Βλ. Acta Patriarch. Constantinopol. T. 4. p.
264, 320), ἐκ τοῦ Kionv ἢ Kij παραγόμενον, λέξις ἐστὶ Σαρματικῆ σημαίνουσα
τόπον ὑψηλὸν ἥτις ὁρος κατὰ τὸν Τατίσεφιν (Tatischev), ὅστις θέλει Σαρμάτας
τοὺς πρώτους τοῦ Κιαΐβου κατοίκους. Ἄλλοι δ' ἱστορικοὶ λέγουσιν, ὅτι τρεῖς
ἡγεμόνες Σλάβοι καλούμενοι Κιεῖς, Στέχκεος καὶ Χόρηβος ἐγένοντο τοῦ Κιαΐβου

στὸν τοῖς ἐκεῖ κατοικοῦσι Σλάβοις (α). Οἱ δὲ τοῦ Στάχυος διάδοχοι μετὰ παρέλευσιν ὀκτὼ ἑκατονταετηρίδων Θεοῦ εὐδοκίᾳ ἐγένοντο οἱ πνευματικοὶ τῆς Ῥωσσίας τροφοί. Αὐταρχοῦντος οὖν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μιχαὴλ τοῦ Γ', τοὺς δὲ οἰακας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ μεγάλου Φωτίου ἰθύνοντος, ἀποστέλλονται οἱ αὐτάδελφοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος. Θεσσαλονικεῖς τὴν πατρίδα, εἰς τοὺς παρὰ τὸν Δανούδιον οἰκοντάς, ὅπως εὐαγγελίζωνται τὰ ῥήματα τῆς αἰωνίου ζωῆς (τῷ 863 μ. Χ.). Οὗτοι πρῶτοι εἰσήγαγον εἰς τὴν Σλαβονικὴν γλῶσσαν τὸ ἀλφάβητον καὶ τὴν τέχνην τοῦ γράφειν, μεταφράσαντες τὰ θεῖα βιβλία τῆς πίστεως (β). Ὅθεν καὶ τῶν *Σλάβων ἀπόστολοι* κοινῶς ἀποκαλοῦνται (γ). Μετὰ μικρὸν δὲ δύο τοῦ Ῥουρίκου συμπολίται, τοῦ πρώτου τῶν Ῥώσων αὐταρχήσαντος (τῷ 862 μ. Χ.), οἱ τοῦ Κιαιβου ἡγεμόνες Ἀσκόλδης καὶ Ἀθρος ἐκστρατεύουσι (τῷ 866) ἐπὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιν μετὰ στρατοῦ πολυαρίθμου καὶ διακοσίων πλοίων, κατακείροντες καὶ πολιορκούντες τὸ Βυζάντιον. Τηνικαῦτα ὁ Μιχαὴλ ἐν ἐκστρατείᾳ ἐναντίον τῶν Ἰσλαηλιτῶν τυγχάνων δρομαῖος ἐπανερχεται διαδραμὼν διὰ τῶν πολιορκητῶν, καὶ μετὰ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, ὅστις διὰ δύο ἐμπλέων ζήλου λόγων εἶχεν ἐξορμήσας τὸν λαὸν πρὸς ἀντίστασιν (δ),

ἰδρυταί. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀρχαιοτάτων χριστιανικῶν μνημείων τοῦ Κιαιβου ὑπερρεῖ τὸ κατὰ τὸν αἶ, αἰῶνα καθιδρυθὲν μοναστήριον τὸ Σ π ή λ α ι ο ν (Petcherskoj) ἐπονομαζόμενον, ἀπὸ τοῦ σπηλαίου (Pestchera), ἐν ᾧ πρῶτος ὁ Ῥώσος ἅγιος Ἀντώνιος ἐπισκεψάμενος τὰς ἐν Ἀθῶν μονὰς καὶ μοναχὸς καρεῖς κατὰ παραγγελίαν τοῦ κείραντος αὐτὸν ἡγουμένου κατεβίωσε μετὰ 12 μοναχῶν, τελειωθείς τῷ 1073. Οὗτος μετέφρασε Ῥωσιστὶ καὶ τὸ Τυπικὸν τοῦ Στουδίτου. Ἕλληνες δὲ ζωγράφοι ἐκόσμησαν τὴν Μονὴν ταύτην δι' εἰκόνων καὶ ἐδίδαξαν τὴν τέχνην αὐτῶν τὸν ἐνάρτεον μοναχὸν Ἀλύπιον τὸν ἀρχαιοτάτον τῶν γνωστῶν Ῥώσων ζωγράφων. Ἐν αὐτῇ δὲ ὑπάρχει καὶ βιβλιοθήκη πλουσιωτάτη πολλὰ ἔχουσα χειρόγραφα Ἑλληνικὰ (βλ. Καραμζίν. Ἱστορ. τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ῥωσσίας Τόμ. Γ' σελ. 208. Vsevololsky Dietion. géographique-hist. de l'empire de Russie T. 1. p. 237).

(α) βλ. Νέστορος Χρονικὸν σελ. 47. ἐν Μόσχῃ 1824.

(β) Καραμζίν. Ἱστορ. τῆς Αὐτοκρ. τῆς Ῥωσσίας Τόμ. α. σελ. 109. ἐν Ἀθῆναις, 1856. Κ. Οἰκονόμ. Περὶ τῶν Ο, Ἑρμην. Τόμ. Δ. σελ. 847.

(γ) Philaret, Cyrill und Method, die Apostel der Slaven. Aus dem Russ. Mitau, 1847.

(δ) Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἐπιγράφονται «εἰς τὴν ἔφοδον τῶν Ῥώσ». Κεῖνται δ' ἀνέκδοτοι ἐν ταῖς βιβλιοθήκῃς τοῦ Ἀθῶ. Ὅθεν ταύτας διὰ φωτογραφίας ἀπετύπωσεν ἐπὶ χάρτου ὁ ἀσίδιμος Σιδαστιανῶφ, ὃς κατὰ διαλείμματα τετρακίς ἀφικόμενος καὶ διατρίψας ἐν τῷ Ἀθῶ ἐφωτογράφησε πάντα τὰ σωζόμενα μνημεῖα

εἰσέρχεται εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς Θεοτόκου, καὶ ἐν ὑμνήδαις ἐξαγαγόντες τὸ τῆς Θεοτόκου Μαθῶρον προσέβαψαν τοῦτο τῇ θαλάσσῃ, τότε ἡρεμούσῃ. Εὐθὺς οὖν θεῖα βουλῇσι ἀνέμιον ἐπιφοραὶ ῥήγνυνται, καὶ κυμάτων ἐπαναστάσεις ἀλλεπάλληλοι ἐγείρονται καὶ τὰ τῶν ἐχθρῶν πλοῖα συντρίβονται, ὀλίγων ἐκπεφευγόντων τὸν κίνδυνον (α). Οὗτοι δὲ ἀπελθόντες καὶ ἐπιγνόντες τὸν τὰ θαυμάσια ποιόντα μέγαν Θεὸν πέμπουσι πρεσβεῖαν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, λιτανεύοντες ὅπως μέτοχοι γένωνται τοῦ θείου βαπτίσματος (β), καὶ οὕτω «τὴν τῶν Χριστιανῶν καθαρὰν καὶ ἀκίβδηλον θρησκείαν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ἀθέου δόξης, ἐν ᾗ κατείχοντο πρότερον, ἀντηλλάξαντο, ἐν ὑπηρεσίᾳ ἑαυτοῦς καὶ προξένων τάξει, ἀντὶ τῆς πρὸ μικροῦ καθ' ἡμῶν λεηλασίας καὶ τοῦ μεγάλου τολμήματος, ἀγαπητῶς ἐγκαταστήσαντες. Καὶ ἐπὶ τοσούτον αὐτοὺς ὁ τῆς πίστεως πόθος καὶ ζῆλος ἀνέφλεξεν, .. ὥστε καὶ ἐπίσκοπον καὶ ποιμένα δέξασθαι καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν θρησκευματα διὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀσπάξασθαι», ὡς ἱστορεῖ ὁ ἀγιώτατος Φώτιος (γ). Οἱ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου ἀποσταλέντες κήρυκες σπεύρουσι τὰ σωτήρια σπέρματα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ῥωσίᾳ εἰσαγαγόντες καὶ τὴν χρῆσιν τῶν Κυριλλείων Σλαβικῶν χαρακτήρων, καὶ διὰ τῶν μεταπεφρασμένων θεῶν Γραφῶν ἠγωνίζοντο ἵνα ἐξελευσῶσιν ἐκ τοῦ σκότους τῆς εἰδωλολατρίας τὸν λαόν. Καὶ ναοὶ μνημονεύονται παρὰ τὸ Κιαιβον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καθιδρυμένοι παρὰ τὸν χῶρον, ὅπου ἐτάφησαν οἱ ὑπὸ τῶν Ὀλέγου στρατιωτῶν δολοφονηθέντες Ἀσκόλδης

τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ζωγραφικῆς, προσέτι καὶ σκεύη ἱερὰ καὶ χρυσόβουλλα καὶ τῶν χειρῶν τὰ ἐπισημεύματα. Αἱ συλλογαὶ αὗται τῶν φωτογραφημάτων κεῖνται ἐν τριῖσι μεγάλαις οἰθούσαις τοῦ ἐν Μόσχῃ περιφήμου μουσείου. Ἐκ τῶν φωτογραφημάτων τούτων ἐξεδόθη πέρυσιν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Λαγλοῦσου ἡ τοῦ Πτολεμαίου Γεωγραφία, περὶ ἧς εἰπομένην τινα ἀλλαγὴν (βλ. Πανδῶραν Τόμ. ΙΖ. σελ. 417) καὶ ὑπὸ τοῦ Πυλίου Μεύερου τὰ Fragments d'une traduction Française de Barlaam et Joseph. Εἶθε δὲ καὶ οἱ φωτογραφηθέντες λόγοι τοῦ ἱεροῦ Φωτίου ἴδοιεν ταχέως τὸ τύπον τοῦ φῶς.

(α) Συμ. Μάγιστρο. Χρονογρ. σελ. 415. Γεωργίου Μοναχοῦ Βίου τῶν νέων βασιλέων σελ. 536. Προβλ. καὶ τὰ ἡμέτ. προλεγόμεν. εἰς Φωτίου Ἀμφιλόχ. σελ. λ. καὶ Muralt Essais de Chronogr. Byzant. pag. XXI καὶ 439.

(β) Χρονογρ. ἐκ προγραμ. Κ. Πορφυρογεν. Δ. λγ. σελ. 121. Κεδρην. Χρονικ. Τόμ. Β. σελ. 551.

(γ) Ἐπιστολ. Δ. σελ. 178. ἐκδότ. Βαλέττα. Κατὰ δὲ τὸν Κατάλογον τῶν Ῥώσων Μητροπολιτῶν Μιχαὴλ ὀνομάζετο ὁ τότε ἀποσταλὴς εἰς Ῥωσίαν ἐπίσκοπος. βλ. Ἱστορίαν τῆς Ῥωσικ. Ἐκκλησ. σελ. 13. ἐν Ἀθῆναις, 1851.

καὶ Δῆρος (α). Ὁ δὲ Ὀλεγος, δὴ ἀποθνήσκων ὁ Ρούρικος κατέστησεν ἐπιτρόπον τοῦ ἀνηλίκου αὐτοῦ υἱοῦ Ἰγόρος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀσκόλδου καὶ Δῆρου (τῷ 882) γενόμενος κυριάρχης τοῦ Κιαιβίου κατέστησεν τοῦτο «μητέρα τῆς Ρωσσίας», καὶ ἐμμένων τῇ εἰδωλολατρείᾳ ἠνείχετο ὅμως τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ πρωτεύουσῃ, ὅθεν συχνὴ ἦν ἡ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥώσων ἐπιμιξία, καὶ πολλοὶ τῶν Ῥώσων ὑπηρέτουν ἐν τῷ Βυζαντινῷ στρατῷ καὶ στόλῳ θεβαπτισμένοι ὄντες (β). Τὸν δὲ Ἰγόρα γενόμενον ἐφηβὸν κατέστησεν ἑγγαμὸν (τῷ 903 μ. Χ.) ἀρμολύμενος αὐτῷ τὴν διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν σωφροσύνην τότε ἐπίσημον Ὀλγαν, περὶ ἧς τὰδε ἱστοροῦσιν οἱ τῶν Ῥώσων χρονολογοί.

§. γ. Ἐν τῇ κώμῃ Οὐβούτῃ ἢ Σιβούτῃ (Vybout ἢ Sibout) κειμένη παρὰ τῇ νῦν Πλεσκοβίᾳ (Pscow) εἶδε τοῦ ἡλίου τὰς αὐγὰς ἡ θεόφρων Ὀλγα, κατὰ τὸν Νέστορα, ὅστις ὅμως οὐ καταγράφει καὶ τοὺς γεννητόρας αὐτῆς. Χρονικὸν δὲ τινος λείψανον, ἀποδοδιδόμενον τῷ Ἰωακείμ (ὅστις πρῶτος ἐγένετο (τῷ 996 μ. Χ.) ἐπίσκοπος τοῦ Νοβογοροδίου, Ἑλλήνην ἀνὴρ, ἔλθων εἰς Ῥωσσίαν μετὰ τῆς ἡγεμονίδος Ἄννης, συζύγου τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου), ἱστοροῦσιν ὅτι ἡ Ὀλγα ἐγεννήθη ἐν Ἰζεβόρσκη, ὀνομαζομένη Πρεκράσνα (=Καλλίστη), δισέγγονος οὖσα τοῦ Γορτομίσιου, ἀνδρὸς ὀνομαστοῦ (ὅστις πρὸ τῶν Ῥώσων ἡγεμόνων ἐκυβερνᾷ ἐν τῷ Νοβογοροδίῳ, καὶ τῇ τούτου συμβουλῇ προσεκλήθη παρὰ τοῦ Ῥωσικοῦ ἔθνους εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ρωσσίας ὁ Ρούρικος ἐκ Βαράγγων ἔλκων τὸ γένος ἀλλογενὲς, ἔλθων ὡς ὁ Ἰναχος καὶ Κάδμος καὶ Κέκροψ εἰς τοὺς Ἕλληνας) καὶ συγγενὲς τοῦ Ρουρίκου, καὶ ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα Ὀλγα παρὰ τοῦ Ὀλέγου, ἐπιτρόπου τοῦ Ρουρίκου, ὡς δείγμα τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης ἐκείνου (γ), ἣ καὶ πρὸς ἐνδειξὴν τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ Ἰγόρος πρὸς τὸν αὐτοῦ κηδεμόνα (δ). Τῷ Νέστορι συνάδει καὶ ὁ ἐν τῷ Μηναιῷ βίῳ;

(α) Καραμζ. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τόμ. Α. σελ. 419. 423.

(β) Βλ. Κωνσ. Πορφυρογεν. Ἐκθεσιν τῆς Βασιλ. τάξεως. Β. ιε. μδ, με. σελ. 548, 655, 664. Ἐκδ. Bon. Καραμζίν. Ἱστορ. Τ. α. σελ. 428, 439 καὶ Muralt Essai de Chronogr. Byzantin. pag. 629.

(γ) Βλ. Τατίσεφ. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τ. Α. σελ. 51. Σημειώσαι δὲ ὅτι τὸ Χρονικὸν τοῦτο παρεφάρη ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν ἐν πολλοῖς, καὶ ἔχει τινὰ ἀπάγοντα πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὅθεν καὶ ὑπὸ τινων ἐκηρύχθη ψευδεπίγραφον (Βλ. Levèsque Hist. de Russie T. 1. pag. 115).

(δ) Καραμζίν. Ἱστορ. τῆς Αὐτοκρ. τῆς Ῥωσσίας Τ. α. σελ. 428. Παρὰ δὲ τοῖς Βυζαντινοῖς ἡ Ὀλγα γράφεται Ἑλγα παρὰ τὸ Helga, λέξιν Σκανδιναυκὴν

τῆς ἁγίας Ὀλγας, ὃν ἀπανθίσας ἐκ τῶν ἀρχαίων χειρογράφων σημειωμάτων καὶ διαφόρων Χρονογράφων συνέταξεν ὁ μακάριος Δημήτριος ὁ Ῥωστοβίας, πατρίδα τῆς μακαρίας Ὀλγας τὴν Οὐβούτῃν ἀποδεχόμενος καὶ τὴν ἐξ ἐπισήμου γένους ταύτης καταγωγὴν (α). Ἡ δὲ Γενεαλογικὴ βίβλος (Stepennaia Kniga) ἱστορεῖ (β), ὅτι ὁ Ἰγόρ γενόμενος ἐφηβὸς καὶ τῇ κυνηγεσίᾳ προσηκείμενος διέτρεχε τὰς πόλεις καὶ χώρας τῆς αὐτοῦ κυριαρχίας· μὴ δὲ τῶν ἡμερῶν θηρεύων κατὰ τὰ δάση τῆς νῦν Πλεσκοβίας εἶδε πέραν τοῦ ποταμοῦ ποθητὴν αὐτῷ θήραν, ἀλλὰ μὴ ἔχων πλοῖον ἐμεν βλέπων μακρόθεν. Μετὰ δὲ μικρὸν ἐλπίει νεανίαν τινὰ πλέοντα ἐπὶ πλοιαρίου, ὃν προσκαλεσάμενος διέταξεν ἵνα διαβιβάσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθιν. Κατὰ δὲ τὸν πλοῦν παρατηρήσας καλῶς τὸν κωπηλάτην ἔργω ὅτι οὗτος οὐκ ἦν νεανίας, ἀλλὰ παρθένος πάνυ καλὴ καὶ ὡραία τὴν ὄψιν. Ἐκ δὲ ταύτης τῆς ὄψεως ἐτρώθη τὴν καρδίαν ὁ νέος Ἰγόρ, καὶ ἤρξατο διὰ λόγων πειρώμενος αὐτὴν δελεᾶσαι. Ἡ δὲ σεμνὴ παρθένος κατανοήσασα τὴν τοῦ Ἰγόρος τάραξιν τῶν φρενῶν ἔφη πρὸς αὐτόν· «Διὰ τί ταῦτα οὐδὲν βούλομαι ἀκούσαι. Ἀπόθου τοὺς ἐμπαῖξάί με. Ἀλλ' ἐγὼ ταῦτα οὐδὲν βούλομαι ἀκούσαι. Ἀπόθου τοὺς πονηροὺς λογισμούς. Μνήσθητι ὅτι ἡγεμόν εἰ, ὅστις ὀφείλει τὸ παράδειγμα εἶναι τῶν καλῶν ἔργων τοῖς πᾶσι. Καὶ ἂν σὺ αὐτὸς ἐθέλῃς πράξαι ἤδη κακὸν ὑπεῖκων εἰς τὴν ἀκάθαρτον ἐπιθυμίαν, πῶς ἔπειτα χαλινάγοις τὰς κακοπραγίας τῶν ἄλλων, καὶ κρινεῖς δικαίως τοὺς σοὺς ὑπηκόους; Ἀπόθαλε τοίνυν τὴν αἰσχρὰν ἐπιθυμίαν, ἢ πάντες οἱ τίμιοι ἄνδρες ἐδελύσσονται. Μισήσουσι δὲ σε καὶ ἐμπαῖξουσιν πάντες αἰσχρὰ πράττοντα. Γίνωσκε δὲ ὅτι, εἰ καὶ μόνῃ καὶ ἀσθενὲς εἰμι, ἀλλ' οὐδὲν βούλομαι κατισχύσεις τῆς ἀδυναμίας μου· εἰ δὲ τυχὸν ἐκ τῆς σῆς παραβιάσεως καταβληθῇ, τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ ἔσται μοι καταφύγιον. Διότι προτιμῶ μᾶλλον ἀποθανεῖν ἐν τῷ ὕδατι διασώζουσα τὴν ἀγνείαν τῆς παρθενίας, ἢ ζῆν ἡττησμένην». Οὗτοι δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ λόγοι περὶ σωφροσύνης τῆς μακαρίας Ὀλγας συνεκίνησαν τὸν Ἰγόρα βαθέως, καὶ ἐσιώπησεν αἰσχυνόμενος. Καὶ οὕτω διαπλεύσαντες

σημαίνουσιν φλόγα. Βλ. Muralt l. c. pag. 525.

(α) Βλ. Βίβλον τῶν Βίων τῶν Ἀγίων. Τόμ. ια. σελ. 468. ἔκδ. τῆς Μεσχας, 4737.

(β) Ἡ Γενεαλογικὴ λεγόμενη βίβλος σύγγραμμά ἐστιν ἱστορικὸν ἐκ τῶν χρο-

τὸν ποταμὸν ἀπεχωρίσθησαν, θαυμάζοντος τοῦ Ἰγγορος τὴν φρόνησιν καὶ σωφροσύνην τῆς παρθένου. Συγγάδων τούτοις καὶ ὁ Ῥωστοβίας Δημήτριος ὀρθῶς πάνυ λέγει, ὅτι «τοῦτο ὑπάρχει ἀρχὴ καλὴ καὶ θαυμασμοῦ ἀξία τῆς μακαρίας Ὀλγας, ἥτις μὴποῦ ἐπιγνοῦσα τὸν ἀληθινὸν Θεόν, μῆτε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἀκούσασά ποτε, τοιοῦτον περὶ σωφροσύνης ἔδειξε ζῆλον, ὥστε ἡδυνήθη διατηρῆσαι τὴν παρθενίαν ἀγνὴν καὶ διὰ σοφωτάτων ῥημάτων καταπραῦναι τὴν ἄσπερνον ἐπιθυμίαν τοῦ νέου ἡγεμόνος, καὶ περ ἄλλως νουνεχοῦς τυγχάνοντος». Εἰκάζουσι δὲ ὅτι τότε ἦν πεντεκαίδεκα ἐτῶν (α).

§. δ. ὅτε δ' ἐπέστη ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὁ Ὀλεγος ἐνήλικα ἤδη ὄντα τὸν Ἰγορα ἡβουλήθη ἔγγαμον καταστῆσαι, ὡς προείπομεν, καὶ πολλῶν πάνυ ὥραίων νεανίδων ὑπαρχουσῶν διασήμευ γένους, ἐξ ὧν μία τις ἔμελλεν ἀναδειχθῆναι ἀξία σύμβιοις αὐτοῦ, ὁ Ἰγωρ πρὸς οὐδεμίαν τούτων ἐπεδείξατο κλίσιν, ἀλλ' ἐπιμνησθεὶς τῆς σώφρονος καὶ ὥραιότητος Ὀλγας ἐκείνην ἐζήτησεν. Εὐθὺς τοίνυν ἀπῆλθεν ὁ Ὀλεγος, καὶ μετὰ τιμῆς μεγάλης προσαγαγὼν αὐτὴν εἰς Κίαιβον συνέξευε τῷ Ἰγορι νομίμως.

§. ε. Τοῦ δὲ Ὀλέγου τελευτήσαντος (τῷ 912 μ. Χ.), καὶ τοῦ κράτους τὴν ἡγεμονίαν ὄλην ἤδη ἀναλαβόντος τοῦ Ἰγγορος, οὐ μόνον οἱ Δεβριλιανοὶ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι τῶν περιόικων λαῶν ταραττόντες τὰς τῆς εἰρήνης συμβάσεις ἐκίνουν πολέμους καὶ ἐληίζοντο τὴν Ῥωσίαν, ἐφ' οὗς αὐτὸς ἐκστρατεύων νικητὴς ἀνεδεικνύετο. Ἐγεννήθη δ' αὐτῷ ἐκ τῆς Ὀλγας ὁ Σιατοσλάβος, ὅστις μετὰ ταῦτα ἐγένετο πατὴρ τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Βλαδιμήρου. Περὶ δὲ τοῦ βίου τὰς δυσμὰς περιηγήσατο τὸ κράτος αὐτοῦ συνάγων τοὺς τεταγμένους φόρους. Ἐλθὼν δὲ καὶ παρὰ τοῖς Δεβριλιανοῖς, κατεπίεσε διπλάσιον φόρον τιμωρούμενος αὐτοὺς διὰ προλα-

νογράφων τῆς Ῥωσσίας συμπληθὲν καὶ κατὰ τοὺς τῆς συγγενείας βαθμοὺς διαταχθέν. Ἦρξατο δὲ τοῦ ἔργου τούτου Κυπριανὸς ὁ τῆς Μόσχας μητροπολίτης (τῷ 1400) ἐπηύξησε δὲ καὶ τὴν συνέχειαν ἔγραψεν ὁ τῆς αὐτῆς πόλεως ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος (τελευτήσας τῷ 1564) μέχρι τοῦ 1559. Διέλαβον δὲ περὶ αὐτῆς ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ Σκλόιζερς (Schloetzer Nestor T. 1. p. 57), ὅς οὐκ ὀρθῶς ἐπεφάνετο ὅτι οἱ αὐτὴν συντάξαντες προσέθησαν καὶ πολλὰ κατ' ἐπίνοιαν. Ἐξήλεγχε δὲ τὸ ἄσπον τοῦ γνωματεύματος τοῦ Γερμανοῦ συγγραφῆως ὁ ἀοιδίμος Ροδοκάμπιος (Rosenkampf) ἐν τῇ Ῥωσιστὶ συντεταγμένῃ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ Πηδαλιώδεϊ βίβλῳ (σελ. 5. Μόσχα 1829).

(α) Λεξικὸν ἱστορ. τῶν Ἀγίων τῆς Ῥωσσίας, σελ. 248. ἐν Πετρούπολει, 1836.

βοῦσαν ἀνταρσίαν. Ἄλλ' ἐκείνοι μετὰ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Μαλδθητόμου βουλὴν ἐβουλεύσαντο κατ' αὐτοῦ πονηράν, ὥπως ἀποκτείνωσιν αὐτόν. Πέμπσαντος τοίνυν αὐτοῦ ἐν μέρος τοῦ στρατοῦ μετὰ τῶν συλλεγόντων φόρων εἰς Κίαιβον καὶ παραμένοντος ἐκεῖ μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν, ἐπιτίπτουσιν οἱ Δεβριλιανοὶ αἰφνης, καὶ κατασφάζαντες τοὺς στρατιώτας καὶ συλλαβόντες τὸν Ἰγορα ἀπέκτειναν παρὰ τῇ Κοροστένῃ, ὅπου καὶ ἔθαψαν αὐτόν.

§. ζ. Ἀναλαβοῦσα δ' ἡ ἄνασσα Ὀλγα τὰ ἡνία τοῦ Κράτους, ἀνήλικος ἔτι ὄντος τοῦ υἱοῦ Σιατοσλάβου, ἐθρόνησε μὲν μετὰ παντός τοῦ ὑπάρχοντος τὸν δολοφονηθέντα Ἰγορα, τοὺς δὲ δολοφόνους Δεβριλιανούς κακοῦς κακῶς ἀπώλεσε, μηχανὰς μετελθοῦσα μαρτυρούσας μὲν τῆς διανοίας αὐτῆς τὴν γονιμότητα καὶ τὸ στρατηγικὸν καὶ προσήκουσας ἐκείνοις καὶ τοῖς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ζῶσιν, οὐ μὴν βασιλικαῖς οὐδὲ ταῖς θείαις τοῦ Βυαγγελίου συναχθούσαις ἐντολαῖς, ἀρῶσα ἦν μεσημεριανή ἡ μακαρία. Ἀποθρασυνάμενοι γὰρ οἱ Δεβριλιανοὶ ὤρμησαν ἀντὶ ἐξελίσεως πείσαι τὴν Ὀλγαν συζευχθῆναι γάμῳ τῷ ἡγεμονι αὐτῶν Μαλδθητόμῳ, ἐλπίζοντες οὕτως ὑποτάξαι καὶ τὸ κράτος ἐκείνης τῇ ἀναίρεσει τοῦ Σιατοσλάβου. Ἡ δὲ σοφωτάτη τῶν Σλαβίδων γυναικῶν Ὀλγα κατ' ἀρχὰς τὴν τῆς ἀδυναμίας ἀλωπεκὴν ἐνδυθεῖσα ὑποκρίνεται πείθεσθαι, καὶ οὕτω δύο τε πρεσβείας αὐτῶν οἰκτρῶς διαφθεῖρει, καὶ ὡς ἐπὶ γάμῳ πρὸς αὐτοὺς ἀφικομένη πολλοὺς κατακόπτει. Βίτα δ' ἐπελθοῦσα σὺν τῷ υἱῷ Σιατοσλάβῳ στενωὺς πολιορκεῖ τὴν Κοροστένην δι' ὅλου ἔτους, καὶ τοὺς κατοίκους πειθαναγκάζει φόρου εὐτελοῦς προσφορὰ τὴν ὑποταγὴν ὁμολογήσαι καὶ ἀπαλλαγῆναι τῶν τῆς πείνης καὶ τῶν ἄλλων τοῦ πολέμου ἀλγεῶν. Ἦν δὲ τὸ ἐπιτασσόμενον τῆς ὑποταγῆς δεῖγμα τρεῖς περιστερὰ καὶ τρία στρουθία ἐξ ἐκάστης οἰκίας, ἅπερ εἰκότως προθυμύτατα ἐκείνοι προσήνεγκον. Ἡ δὲ βασίλισ διανείματα ταῦτα τοῖς στρατιώταις ἐκέλευσεν ἵνα, ἴσκαν ἐν τῷ θεῷ βεβαμμένῃν διὰ σπαρτίου ἐξαργύσαντες ἐκ τῶν πτηνῶν καὶ ἀνάψαντες, ἀπολύσωσιν αὐτά. Γενομένου δὲ τούτου τὰ πτηνὰ ἐπανήκοντα εἰς τὰς φωλεὰς αὐτῶν διέδσαν πυρκαϊὰν πολλὰχὺ τῆς πόλεως. Οἱ δὲ κάτοικοι διωκόμενοι ὑπὸ τοῦ πυρός ἐφευγον ἐκτὸς τῆς πόλεως· ἐκεῖ δ' ἐνέπιπτον εἰς τὰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν. Καὶ ἐφρονέθησαν πολλοὶ ἄλλοι δ' ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Τότε δὲ καὶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Δεβριλιανῶν ἀπώλετο· τοὺς δὲ ἐπίζήσαντας κοινολαΐτας ἀφῆκεν εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν καθυποβαλοῦσα εἰς ἐπαχθὴ φόρον. Οὕτω δὲ καθυ-

ποτάζασα τὴν χώραν τῶν Δεβριλιανῶν ἐπανήλθεν εἰς τὸ Κιαιβον ἐν θριάμβῳ.

§. ζ. Τῷ δ' ἐφεξῆς ἔτει ἡ ἡγεμονία Ὀλγα περιήλθε τὸ κράτος αὐτῆς καὶ διεμέρισε τὰς χώρας εἰς δήμους, διέταξε δασμούς, ἐφοδόμησε χωρία, εἰσήγαγε νόμους φιλανθρώπων, ἐνεψύχωσε τὸ ἐμπόριον, καὶ ἐπραξε πᾶν ὅ,τι αἱ περιστάσεις ἐνεδέχοντο πρὸς εὐημερίαν τοῦ λαοῦ· καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς δυστυχεῖς Δεβριλιανούς παρεμυθήσατο διὰ τῶν εὐεργετημάτων συνετῆς διοικήσεως. Καὶ οὐ μόνον οἱ Δεβριλιανοί, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ ὑπῆκοοι λαοὶ διὰ πολλοῦ χρόνου ἀπεμνημόνευσον μετ' εὐλογίας τὴν πολλῶν καλῶν πρόξενον ἐκείνην περιήγησιν (α). Στερεώσασα δ' οὕτω τὴν ἐσωτερικὴν εὐταξίαν ἐπανήλθεν εἰς τὸ Κιαιβον, ὅπου ἐκυβέρνα ἐν ἄκρᾳ συνέσει, ἀποδοῦσα τοῖς ἀγαθοῖς τιμὰς, τοὺς κακοὺς τιμωροῦσα, τὰς δίκας δικαίως δικάζουσα, τὰς δεήσεις ταχέως ἀκροαμένη, τὰς δικαίας αἰτήσεις ἐκπληροῦσα, τὰς ποινας μετ' εὐσπλαγχνίας ἐπιτιθεῖσα, οἰκτείρουσα τοὺς πένητας καὶ ἐνδεεῖς, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους φοβερά. Ἐπ' αὐτῆς ἐγένετο γνωστὴ ἡ Ῥωσσία καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τῆς Εὐρώπης ἡγεμονίαις πέμψασα πρέσβεις εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ὀθωνα τὸν Α'. ἐπὶ συμμαχίᾳ (β). Ἐξῆς δὲ βίον σώφρονα διαμείνας ἐν ἀγνῇ χρεΐᾳ, καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτῆς, εἰ καὶ ἐν εἰδωλοκρατικῇ θρησκείᾳ γινόμενα, ἐγένοντο τῷ Θεῷ ἀρεστά καὶ ἄξια τῆς χριστιανικῆς χάριτος. Ἐνῆλικι δὲ γενομένῳ τῷ Σουατοσλάβῳ παρέδωκε τὴν διοίκησιν ἀπάσης τῆς ἡγεμονίας, καὶ ἀπαλλαγείσα πάσης τύχης ἔζη ἐν εἰρήνῃ εὐεργετοῦσα.

§. η. Ὅτε δὲ ἤγγικε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ πανάγαθος Θεὸς ἡδύοχησεν ἀριδηλότερον καταστῆσαι τὸ φῶς τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, τέως ἐν πενιχοῖς ναοῖς ὑποφώσκον καὶ ὀλίγους φωτίζον, καὶ καθοδηγεῖν τοὺς Ῥώσους εἰς τελειότεραν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, ἐξελέξατο τὴν υπερθαύμασον Ὀλγαν· διότι ταύτην, ὡς εἴκεν, εὖρε σκεδὸς τῆς θείας χάριτος ἐκλεκτόν. Ἐν Κιαιβῷ ἀπὸ τῶν Ἀσκόλδου καὶ Δήρου χρόνων καὶ ἐφεξῆς καὶ χριστιανοὶ καὶ ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου καὶ ναοὶ ὑπῆρχον, ὡς προείπομεν (§. β.), ἐν οἷς ἐκηρύττετο εἰς Θεὸς ποιητῆς οὐρανοῦ καὶ πάσης κτίσεως ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ὑμνούμενος, καὶ ὁ

(α) Βλ. Esnau Hist. philos. et polit. de Russie. T. 1. pag. 100—102. Paris, 1828.

(β) Καραμζίν. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τ. α. σελ. 179.

Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀνυμνεῖτο ὡς κατελθὼν ἐξ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ σαρκωθείς διὰ τῆς παντοδυνάμου τοῦ ἁγίου Πνεύματος συνεργείας ἐκ τῶν παναχράντων αἱμάτων Μαρίας τῆς παρθένου, ὅπως σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ καταλλάξῃ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν. Ἐκεῖ ἐδιδάσκοντο ἅπαντα ἐν γένει τοῦ Συμβόλλου τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν τὰ ἄρθρα. Αὕτη δὲ ἡ διδασκαλία ἠνέφζε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διηνησιμένης ταῖς ἀρεταῖς καὶ πεφωτισμένης τῷ λογισμῷ ἡγεμονίδος, ἥτις κατανοήσασα τῆς εἰδωλοκρατικῆς δυσσεβείας τὴν πλάνην ἐπόθησεν ἵνα λουσθῇ τὸ σωτήριον λουστῆμα καὶ καθαρῇ ἀπὸ τῶν τῆς εἰδωλοκρατίας βδελυκτῶν ῥύπων. Ὅθεν πρὸς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀπέρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸν τῆς οἰκουμένης κόσμον, τὸ εὐμοιρήσαντα τοῦ πρωτοκλήτου Ἀποστόλου γενέσθαι φωτῶν ἀγαθόν, καὶ ἐν αὐτῷ τῇ τοῦ παναγίου Πνεύματος εὐδοκίᾳ συνόδους τε οἰκουμενικὰς συγκροτηθῆναι καὶ τῶν θεσμῶν καὶ διατάξεων τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· τὰς ἐθανάτους πλάκας ἀποθησαυρισθῆναι, καὶ τὰς πάνσεπτους ἱεροτελεστίας πανηγυρικῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς καθιερωθῆναι καὶ φωτίζεσθαι τοῦ προσερχομένου. Ἐκεῖ πρὸ μικροῦ (τῷ 951) καταπλεύσας καὶ Γυλᾶς ὁ τῶν Οὐγγρων ἄρχων, ἐβαπτίσθη παρὰ τοῦ Πατριάρχου Θεοφυλάκτου, καὶ ἀνεδέξατο αὐτὸν ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας Κωνσταντίνος ὁ Πορφυρογέννητος (α). Ἐπιβᾶσα τοῖνυν ἡ ἡγεμονία ἐπὶ τῶν πλοίων, καὶ παραλαβοῦσα τὸν ἱερέα Γρηγόριον καὶ ἑκατὶδεκα τῶν ἐπισημοτέρων συγγενῶν καὶ εἰκοσι τῶν εὐγενῶν καὶ ὀκτωκαίδεκα θεραπαίνας (τῷ 957), ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Προσπορευθεῖσα δὲ εἰς τὸν λιμένα ἐπεμψε πρεσβευτὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἀναγγέλλουσα ὅτι ἔρχεται ζητοῦσα τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, περὶ τὸ πέραν τοῦ βίου αὐτῆς ἐπυγνοῦσα τὸν ἀληθινὸν θεὸν τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐφιμενὴ βαπτισθῆναι εἰς Χριστὸν χειρὶ τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπως ἄψεν τῶν ἁμαρτιῶν λαβοῦσα τελευτήσῃ ἐν τῷ φωτὶ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ τῶν ἰσχυρῶν δεσποτῶν τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων, καὶ συνάψῃ μετ' αὐτῶν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφικὴν ἀγάπην,

(α) Μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ Γυλᾶς παρέλαβε μετ' ἑαυτοῦ ἱερόθεον, μοναχὸν ὄντα πρότερον καὶ δίδαν εὐλαθείας ἔχοντα, χειροτονηθέντα δ' ἐπίσκοπον τῆς Οὐγγαρίας, ὅστις ἐκείσε ἀφικόμενος πολλοὺς ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς πλάνης εἰς τὴν χριστιανισμὸν ἐπάνηγαγε. Βλ. Κεδρην. Χρονικ. Τόμ. Β. σελ. 636. Ζωναρ. Χρον. ις. σελ. 494.

ὡς ἱστορεῖ ὁ Νέστωρ. Ὁ γοῦν Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογεννήτος ὑπεδέξατο μετὰ χαρᾶς τὸ μήνυμα (α). διαγράφει δ' αὐτὸς διὰ μακρῶν τὰ τῆς ἀξιωματικότητος ταύτης ὑποδοχῆς γενομένης κατὰ τὴν ἐννότην τοῦ Σεπτεμβρίου ἐν τῷ τρικλίῳ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς πάλιν (τῇ 18 Ὀκτωβρίου) ἐν τῷ Πεντακοθουκλίῳ τοῦ ἁγίου Παύλου συμποσιῶν γενομένων μεθ' ὅλης τῆς Βυζαντινῆς λαμπρότητος (β).

§. θ. Διατρίβουσα τοῖνυν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκατηχέτο παρὰ τοῦ Πατριάρχου Πολυεύκτου (γ), καὶ καθ' ἐκάστην ἐγκύπτουσα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διάταξιν καὶ καλλονὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως οὕτως ἐθερμαίνετο τὴν καρδίαν ὑπὸ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, ὥστ' ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν ἀδιστακτως καὶ ἐβαπτίσθη, ἀναδόχου γενομένου αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως, κατ' αἵτησιν αὐτῆς, τὸν δὲ φωτισμὸν τελέσαντος τοῦ Πατριάρχου. Ὁ δὲ ἀνάδοχος ἐκάλεσεν αὐτὴν Ἑλένην, εἴτε τὸ τῆς ἰδίας συζύγου ὄνομα δούς αὐτῇ, εἴτε τὸ τῆς ἁγίας μητρὸς τοῦ μεγάλου καὶ

(α) Ὁ Στρικώσκυς ἀγνοῶν τὸ περὶ Βασιλείου τάξεως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἔγραψεν ὅτι κατῆγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ μακαρία Ὀλγα ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Τιμισκῆ. Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν Σλάβων ἱστορικῶν περιέπεσον εἰς τὸ αὐτὸ λάθος, ὅπερ μετεφύτευσε καὶ ὁ Γερμανὸς Ἐρδενστάιν ἐν τῇ αὐτοῦ περιηγήσει (*Rerum Moscoviticar. Commentar. pag. 6. Basil. 1551*). Ὁ δὲ Γεσνέρος, ἐπειδὴ ἐν τῇ τῆς ὑποδοχῆς διαγραφῇ οὐδὲν λέγεται περὶ τοῦ βαπτίσματος, ἐγνωμάτευσε ὅτι οὐδέποτε ἐγένετο τὸ βάπτισμα ἐν Κωνσταντινουπόλει! Ἀλλ' ὁ υπερβόρειος οὗτος σοφὸς ἐπελάθετο ὅτι ἐν βιβλίῳ ὁρισμένῳ πρὸς διαγραφὴν τῶν τελετῶν τῆς αὐτῆς οὐκ ἦν τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ὁ περὶ τοῦ βαπτίσματος λόγος (βλ. Καρμαζίν. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τ. Α. σελ. 305). Ἀλλ' οἱ τε λόγοι τοῦ Πορφυρογεννήτου «καὶ καθεσθεῖσα ἡ ἀρχόντισσα ἐλάλησεν ὅσα ἐβόλευτο πρὸς τὸν βασιλέα», μηδεμίαν ὑποτιπώσαντος ἄλλην τῶν λαληθέντων ἀρρημνίαν, καὶ ὁ μετ' αὐτῆς ἀπίπλους τοῦ ἱερέως Γρηγορίου, παρίχουσι, οἶμαι, ἱκανὴν νύξιν πρὸς ἀδιστακτον παραδοχὴν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τελέσεως τοῦ βαπτίσματος τῆς ἁγίας Ὀλγας, ἣν πρὸς τοὺς ἄλλους ὑποβεβαιώσιν καὶ οἱ περὶ τὸν Κεδρηνὸν (Τόμ. β. σελ. 636) καὶ Ζωναρᾶν (*Χρονικ. ις'*, σελ. 494) λέγοντες, «Ἐλγα τοῦ ζυνευέτου αὐτῆς τελευτήσαντος, παρεγένετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ βαπτίσθη καὶ προαίρεισιν ἐνδείκxαμένη πίστει εὐλαβικῶς, ἀξίως τιμηθεῖσα τῆς προαιρέσεως ἐπ' οἴκου ἀνέδραμε». Καὶ ὁ Νέστωρ δ' ἱστορεῖ τὴν ἀλήθειαν ταύτην, Γεσνέρων καὶ τῶν τούτῳ ὁμοίων εἰκοτολῶν πολλῶν πιστότερος, ὡς τῶν πραγμάτων μᾶλλον ἐχόμενος.

(β) Βασιλ. τάξεις Β. ιε. σελ. 594—598.

(γ) *Muralt Essai de Chronogr. Byzant. pag. 529.*

ἱσαποσδόλου Κωνσταντίνου. Μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα λειτουργήσας ὁ Πατριάρχης Πολυεύκτος μετέδωκεν αὐτῇ τῶν ἀρχόντων μυστηρίων καὶ ἡλόγησεν αὐτὴν εἰπὼν «Βύλογημένη σὺ εἶ ἐν γυναιξὶ τῶν Ῥώσων, ὡς ἐκλιπούσα τὸ σκότος καὶ ζητήσασα τὸ ἀληθινὸν φῶς τὴν πολυθειᾶν τῶν εἰδώλων ἐμίσησας» τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν ἡγάπησας διέφυγες τὸν αἰώνιον θάνατον, ζῶν ἀθάνατον ἑαυτῇ περιποιησμένη ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ μακαριοῦσί σε πάντα τῆς Ῥωσσίας τὰ τέκνα». Ἐβαπτίσθησαν μετὰ τῆς σεβασμίας Ὀλγας καὶ οἱ συνοδεύσαντες αὐτὴ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. Μέλλουσα δὲ ἀπελθεῖν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπορεύθη πρὸς τὸν Πατριάρχην, καὶ ἐξητήσατο καλὸν ἐφόδιον τὴν παρ' αὐτοῦ εὐλογίαν αὐτὸς δὲ ἡλόγησεν αὐτὴν ὁλοψύχως. Κεκλημένην ἔχουσα τὴν κεφαλὴν, ἤκουσε τὰς περὶ προσευχῆς, νηστείας, ἐγκρατείας, ἐλεημοσύνης καὶ πάσης ἄλλης χριστιανικῆς ἀρετῆς πατριαρχικάς διδασκαλίας καὶ παραινήσεις. Ἐλαβε δὲ παρὰ τοῦ Πατριάρχου τίμιον σπαρὸν, ἁγίας εἰκόνας, βιβλία τῆς ἀκολουθίας, ψάλτας καὶ πάντα τὰ ἱερὰ σκεύη. Προσήμεγε δὲ αὐτῷ εἰς δεῦγμα σεβασμοῦ χρυσοῦν δίσκον φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ πολυτίμῳ λίθῳ (α). Προέπεμψε δὲ τὴν μακαρίαν Ὀλγαν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἀναχωροῦσαν μετὰ πολυτελῶν δώρων, ἀποκαλέσας θυγατέρα.

§. ι. Ἐπαγγελθούσα τοῖνυν εἰς Κίαιβον διατρεῖ πιστῶς τὰς δοθείσας παρὰ τοῦ Πατριάρχου παραινήσεις, καὶ πάσῃ δυνάμει ἐσπούδαζεν ἵνα φωτίσῃ διὰ τοῦ ἀληθινοῦ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως φωτός τοὺς ἐν τῷ σκότει διακειμένους κατοίκους τῆς Ῥωσσίας. Ὅθεν ἔκτισε ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀσκόλδου, καὶ πολλοὶ τῶν Κιαιβιτῶν ἠσπασάντο τὴν τοῦ Χριστοῦ ἁγίαν πίστιν. Ἐπεχείρησε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς Σαυτοσλάβον προσαγαγεῖν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' οὗτος διάγων ἐν στρατοπέδοις οὐδόλως ἐπίθετο εἰς τὰς τῆς μητρὸς νοουσεις. Ἀλλ' ὅμως καίπερ ἐμμένων τῇ εἰδωλολατρείᾳ, οὐκ ἐκώλυε τοὺς βουλομένους βαπτισθῆναι καὶ προσήρχοντο πολλοὶ ἐκ τε τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ εἰς Χριστόν. Ἀπῆλθε δὲ

(α) Βλ. Ἱστορίαν τῆς Ῥωσσιῆς Ἐκκλησίας σελ. 7. ἐν Πετρούπολει, 1860. Σῶζονται δὲ καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἔργα χυτὰ καὶ τορευτὰ καὶ ἐσμαλτωμένα τοῦ ἱε. αἰῶνος, ἐκτεθέντα ἐν τῇ Παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Παρισίων, ἅπερ μαρτυροῦσι τρανῶς τὴν Ῥωσικὴν καλλιτεχνίαν τῶν χρόνων ἐκείνων. Βλ. *Le Nord* τῆς 28 Μαΐου 1867.

ἡ θεοφρων Ὀλγα οὐ μόνον εἰς τὸ Νοβογόροδον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τοῦ Ῥωσικοῦ κράτους, καὶ συνέτριβε τὰ εἰδωλα καὶ τὸν λαὸν προσήγεν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ λατρείαν, καὶ ἴστη πανταχοῦ τιμίους σταυρούς, ἐξ ὧν ἔπειτα πολλὰ σημεῖα καὶ θαύματα ἐγίνοντο πρὸς βεβαίωσιν τῶν ἀπίστων. Πορευθεῖσα δὲ καὶ εἰς Πλεσκοβίαν (τῷ 965 μ. Χ.) πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν οἰκείων ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν πρὸς τε αὐτοὺς καὶ πρὸς τὸν λαόν. Ἐκεῖ ἐθεάσατο τρεῖς φωτὸς ἀκτῖνας καθηκούσας οὐρανῶθεν πρὸς τὰ μέρη τῆς Πλεσκοβίας καὶ Βελικαίας. Καὶ τὸ φῶς τοῦτο ἐθεάσαντο πάντες οἱ μετ' αὐτῆς. Στραφεῖσα δὲ πρὸς τοὺς μεγιστάνας «ἔστω ὑμῖν γνωστὸν, εἶπεν, ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ τῷ φωτιζομένῳ διὰ τριλαμποῦς φωτὸς ἐγερθήσεται ναὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ πόλις μεγάλη καὶ ἑνδοξος καθιδρυθήσεται». Προσευξαμένη δ' ἔβρωσε σταυρόν. Ἐπανελθούσα δ' εἰς Κίαιβον ἔπεμψε χρυσὸν καὶ ἄργυρον πρὸς οἰκοδομὴν ναοῦ τῆς ἁγίας Τριάδος. Οὗτος δὲ ὁ ναὸς ἐγένετο ὁ πυρὴν, περὶ ἣν συνέστη μετὰ μικρὸν ἡ τῆς Πλεσκοβίας πόλις (α). Οἱ δὲ κίτοιχοι τῆς πόλεως ταύτης διατέθουσαν ἐπὶ Νέστορος ὡς κεμήλιον τὸ ἔλκυθρον τῆς μακαρίας Ὀλγας.

§. ια. Διατελούσα δ' ἐν Κίαιβῳ ἐπεστάτει τῶν ἐγγόνων αὐτῆς, διδάσκουσα τούτους τὴν χριστιανικὴν πίστιν· οὐκ ἐδάπτισεν ὅμως αὐτοὺς, μή τι κακὸν πράξῃ οὐδὲς αὐτῆς, ὅστις ἄεποτε κατεγίνετο εἰς πολέμους, νῦν μὲν κατὰ τῶν Χοζάρων, Ὀσσιτιανῶν, Κιρκασίων καὶ ἄλλων ἐπεγείρων τὸν νικηφόρον αὐτοῦ στρατόν, νῦν δὲ καὶ κατὰ Βουλγάρων, οὗς καὶ καθυποτάξας ἐνετρώσα ἐν τῇ Πραισλάβᾳ πρωτεύουσῃ τῆς Βουλγαρίας (τῷ 967). Τότε δὲ οἱ Πατσινάκκι ὤρμησαν ἐπὶ τὴν Ῥωσίαν καὶ ἐπολιόρχησαν τὸ Κίαιβον, ἐν ᾧ ἦν ἡ Ὀλγα μετὰ τῶν ἐγγόνων αὐτῆς. Αὕτη δὲ ἰλάσκετο τὸν Θεὸν ὑπὲρ σωτηρίας τῆς πόλεως· καὶ ὁ Θεὸς ἐπήκουσε τῶν θερμῶν αὐτῆς δεήσεων. Γνωστοῦ γεννημένου τοῦ ἐσχάτου κινδύνου τῷ Πρετίτση, στρατηγῷ Ῥώσῳ πέραν τοῦ Βορυσθένου διάγοντι, δρομαίως οὗτος ἔσπευσε μετὰ στρατοῦ κατὰ τῶν Πατσινάκκων, οὗς κατασυντρίψας ἀπέδιώξε μακράν. Τότε δ' ἐξῆλθεν ἡ Ὀλγα ἐκ τῆς πόλεως πρὸς προὔπαντησιν τοῦ νικηφόρου στρατάρχου (β). Οὕτω δὲ διασωθέντες οἱ Κίαιβίται ἔπεμψαν ταχυδρόμον πρὸς τὸν ἐν Πραισλάβᾳ διάγοντα Συατοσλάβον ὀνειδίζοντες αὐτὸν διὰ τὴν ἀμέλειαν τῆς ἰδίας πα-

τρίδος. Οὗτος δὲ ἐπανελθὼν ἠσπάσατο τὴν μητέρα νοσοῦσαν καὶ τὰ τέκνα ἔμπλεως χαρᾶς ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτῶν. Ἀλλ' ὅμως ἐνθυμούμενος τὰς τρυφὰς καὶ τὸν πλοῦτον ἐκείνης τῆς χώρας ἐδήλωσε τῇ μητρὶ ὅτι πάλιν ἀπελεύσεται ἐκεῖσε. Ἡ δὲ δακρύσασα εἶπε πρὸς αὐτόν. «Διὰ τί ἐγκαταλείπεις με; τὰ ξένα ζητῶν τί τὰ ἴδια ἐγχερίσεις; Τὰ τέκνιά σου ἀνήλικά εἰσι· ἐγὼ δὲ προβεβηκυῖα τὴν ἡλικίαν καὶ ἀσθενὴς ἀπεκδέχομαι τὸν θάνατον, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν ποθῶ ἀπέλευσιν μου, εἰς διπιστεύω· περὶ οὐδενός ἄλλου ἤδη μερμυῶ· λυποῦμαι δὲ ὅτι μετὰ τὰς πολλὰς μου προτροπὰς εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ οὐ ἠμέλησας· οὗτου· καίτοι γινώσκω· δέησιν ὅτι ἐνεκα ταύτης τῆς παρακοῆς κακὸν ἔσται σοι τέλος ἐπὶ τῆς γῆς· μετὰ δὲ τὸν θάνατον ἠνέφκαί σοι ἡ τοῖς ἀπίστοις ἡτοιμασμένη κόλασις. Νῦν δὲ τοῦλάχιστον ἐκτέλεσον τὴν τελευταίαν μου παράκλησιν. Μεῖνον μέχρι τοῦ ἐγγίζοντος θανάτου μου. Κατὰ δὲ τὴν ἀποθίωσιν οἱ πρεσβύτεροί μου μετὰ τῶν κληρικῶν ἐνταφιάσάτωσαν τὸ σῶμα μου, ὡς εἰθισται τοῖς χριστιανοῖς. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπὶ τοῦ τάφου μὴ ἀνεγερθῇ, μηδὲ τριήμερον (Τρίξνα, Τουρνοι) γενέσθω. Πέμψον χρυσίον πρὸς τὸν τῆς Βασιλευσύσης Πατριάρχην, ἵνα διανεῖμῃ τοῖς πτωχοῖς ἐπαρκεῖς ἐλεημοσύνας, καὶ δεήσεις ποιήσῃ πρὸς Θεὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου». Οὗτοι τῆς μακαρίας Ὀλγας οἱ λόγοι οὐ μόνον ἦσαν εὐσεβεστάτης μητρικῆς φιλοστοργίας κατανοκτικῆς τις μελωδία, ἀλλὰ καὶ προφητικοί. Μετὰ γὰρ τρεῖς ἡμέρας αἰσθημένη τὸν ἡγγικόν θάνατον μετέσχε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, καὶ ἐκοιμήθη τὸν μακάριον ὕπνον. Καὶ οὕτως ἡ τιμία αὐτῆς ψυχὴ ἀπολυθεῖσα ἀπὸ τῶν τοῦ σώματος δεσμῶν ἀπέπτη εἰς τὰς ἀκηράτους μονὰς τοῦ Παμβασιλείως Χριστοῦ, καὶ πρώτη αὐτὴ ἐκ τῆς τῶν εὐσεβεστάτων Ῥώσων χώρας χοροστατεῖ ἐν τῷ τῶν ἁγίων χορῷ, καὶ δικαίως αὐτὴν ὁ Χρονογράφος τῷ ἡλίῳ ἐξισοῖ, ὡς τὰ τῶν Ῥώσων φύλα τῷ φωτὶ τῆς εἰς Χριστὸν ὀρθοδόξου πίστεως καταυγάσασαν (α). Ἐτελειώθη δὲ τῇ ια τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ 969 σωτηρίου ἔτους, ζήσασα ἐνενήκοντα περίπου ἔτη (β). Καὶ ἔκλυσαν αὐτὴν ὅτε υἱὸς καὶ οἱ ἐγγονοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ἅπας ὁ λαός. Τὸ δὲ ἱερὸν λείψανον ἐκήδευσαν οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἰψίστου προσκόνοντας.

§. ιβ. Ἐπληρώθησαν δὲ καὶ αἱ προφητεῖαι αὐτῆς. Ἐπιστρέφοντες γάρ

(α) Vsevoloisly Dictlon. T. 2. pag. 141.

(β) Βλ. Καραμζίν. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τόμ. α. σελ. 176.

(α) Βλ. Herbenstain Rerum Moscovit. Comment. pag. 6.

(β) Ὁ ἡμέτερος Ἀθηνῶν Μελέτιος ἐπλανήθη γράψας ὅτι ἑορταζεται ἡ ταύτης μνήμη τῇ ια Ἀπριλίου (Ἐκκλ. Ἱστορ. τόμ. Β'. σελ. 355).

τοῦ Σαταπολάβου ἐκ τοῦ πρὸς Τσιμισκὴν διὰ συνθηκῶν καταπαυθέντος φονικοῦ πολέμου, οἱ Πατσινάκαι περικυκλώσαντες τὸν Ῥωσικὸν στρατὸν καὶ συγκροτήσαντες μάχην ἀπέκτειναν αὐτόν. Ὁ δὲ τῶν Πατσινάκων ἡγεμὼν Κουρίας ἀποκόψας τὴν τοῦ Σαταπολάβου κεφαλὴν καὶ τὸ κρανίον περιχυσώσας μετεχειρίζετο ὡς ποτήριον, ἐπιγράφας τὰ ἐξῆς «Ὁ τ' ἀλλότρια ζητῶν, ἀπόλλυσι καὶ τὰ ἴδια», ὡς ἱστορεῖ ὁ Στρικωδσκυς (α). Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ τῆς Ῥωσσίας πρόβρῃσις ἐπηλήθευσεν. Οὕτω γὰρ παριπευσάντων εἰκοσιν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀποδιδώσεως τῆς ἀγίας, ὁ ταύτης ἐγγονος Βλαδιμήρος ἐβαπτίσθη, καὶ ἄπασαν τὴν Ῥωσσίαν ἐφώτισε διὰ τῆς ἀγίας πίστεως. Ἀνεγείρας οὗτος (τῷ 996) ἐκ βάθρων τὴν πρώτην λιθόκτιτον ἐκκλησίαν ἐν Ῥωσσίᾳ ἐπ' ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου (β), καὶ μετὰ τοῦ Ἑλλήνου μητροπολίτου τοῦ Κιαίβου Λεοντίου τὰ νενομισμένα τελῶν ἐποίησατο τὴν ἀνακομιδὴν τῶν τιμίων λειψάνων τῆς μάμμης αὐτοῦ, ἅπερ ἀκέραια καὶ ἀφθάρτα εὐρεθέντα καὶ πολλὴν τὴν εὐωδίαν ἀποπέμποντα μετεκόμισε μετὰ μεγάλης τιμῆς εἰς τὸν ναόν, καὶ ἀπέθετο αὐτά, ἵνα ὧσι καταφανῇ πᾶσι τοῖς μετὰ πίστεως προσερχομένοις πολλὰς νοσημάτων χρονίων καὶ ἀνηκέστων ἰάσεις παρεχόμενα εἰς δόξαν Κυρίου, τοῦ θαυμαστοῦντος τοῖς ἁγίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ παθῶν ἰάσεις, καὶ δαιμονώντων καθάρσεις καὶ ἀψευδεῖς προβρῃσεις τῶν ἐκθεσομένων. Ἄπερ ἅπαντα τοῖς μὲν δι' ἀκριθείας ἐγνωκόσιν ἀληθῆ εἶναι πιστεύεται, καὶ ὑπὲρ πίστιν ἤ. Ἐπὶ (ἱσ. γρ. ἱπὸ) δὲ τῶν σαρκωδεστέρων ἐξω τοῦ ἐνδεχομένου κρίνεται· οἱ οὐκ ἴσασιν ὅτι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως καὶ ἡ τῶν χαρισμάτων διανομὴ παραγίνεται· μικρὰ μὲν ὀλιγοπίστοις, μεγάλη δὲ τοῖς πολλῶν ἔχουσι ἐν ἑαυτοῖς τὴν

(α) Τοιοῦτο ἔχει ποτήριον καὶ Κροῦμος ὁ τῶν Βουλγάρων ἡγεμὼν κατεσκεύασεν ἀποκόψας τὴν κεφαλὴν Νικηφόρου τοῦ Φωκῆ. Προπίνων δὲ μετὰ τῶν συνδαιτυμένων ἐκ τοῦ κρανίου ὁ Κροῦμος ἔλεγεν «εἰς τὴν νίκην ἡμῶν προπίνω τὸ ποτήριον τοῦτο ἰσχυρὲς!» Βλ. Δοσίθεον περὶ τῶν ἐν Ἱερουσολ. πατριαρχευσ. Ζ. σελ. 663.

(β) Ὁ ναὸς οὗτος καλεῖται τῆς Δεκάτης· διότι ὁ ἅγιος Βλαδιμήρος διέταξεν ἵνα τὰ δέκατα ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν κτημάτων αὐτοῦ χρησιμεύσωσι πρὸς διατήρησιν τοῦ ναοῦ τούτου. Τοῦτον δὲ τὸν ναὸν ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν καιρικῶν περιστάσεων κατερειπωθέντα Πέτρος ὁ Μογίλας ὁ Κιαίβιος ἀνήγειρεν, ὅτε ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς ἐκκλησίας εὐρέθη ἀφθαρτος ἡ κόρα τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου, ἣν μετένεγκεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σπηλαίου. (Βλ. Ἱστορ. τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησ. σελ. 16 καὶ 207. ἐν Ἀθήναις, 1851).

εὐρυχωρίαν τῆς πίστεως», ὡς φησιν ὁ τῶν Νουσαέων φωστὴρ Γρηγόριος (Βίω Μακρίν.). Καὶ ἔκτοτε πολλὰ καὶ τῆς Ῥωσσίας ναοὶ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἀγίας Ὁλγας ἀνηγέρθησαν καὶ διατελεῖ ἐν αὐτοῖς ἀνευφημούμενη ὑμολογία ἐνθέοις τῶν τε ἄλλων θεοποιῶν ἀρετῶν ἔνεκα καὶ τοῦ ζήλου τοῦ πρὸς διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ προπαρσκευῇ τοῦ θριάμβου τῆς ἀληθινῆς θρησκείας ἐν τῇ εὐσεβεστάτῃ Ῥωσσίᾳ. Ὦθεν καὶ ἡ Ἑλλὰς δικαίως τιμᾷ καὶ γεραίρει τὴν μακαρίαν ταύτην Ῥωσσίδα Ἀνασσαν, καὶ τὴν ἰσχυρὰν αὐτῆς ἐπικουρίαν ἐξαιτεῖται, ἵνα διηνεκῶς πρεσβεύῃ πρὸς Θεὸν ὑπὲρ τε τῆς θεῆς ἐλέει πρώτης ὀρθοδόξου καὶ ὁμολόγου βασιλίδος αὐτῆς, ἣν περιφρουροῖ καὶ ὑψώσει Κύριος εἰς περιποίησιν τοῦ πολύτλα περιουσίῳ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ τῶν ἡδὴ ἐν Κρήτῃ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐκθύμως ἀγωνιζομένων κατὰ τῆς ἀντιχρίστου δυναστείας.

§. γγ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ βίου τῆς ἀγίας Ὁλγας. Εἰ δὲ δεῖται καὶ περὶ τῆς τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος αὐτῆς διατηρήσεως εἰπεῖν, ἀρχαῖον οὐδ' ἄφες τῇ Ἐκκλησίᾳ φαίνεται τοῦτο. Οὕτως ἡ ἐκ Περσίδος μάρτυς Γολινδοῦχ, ἐξ οἰκίας ἐπισήμου καταγομένη, προσελλοῦσα εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ Μαρία ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι μετονομασθεῖσα, διέτηρσε τὸ ἐθνικὸν ὄνομα καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν. Ὦθεν ἐν τῷ Μηναίῳ (ἰουλίου ιγ) καταγράφεται «μνήμη τῆς ἀγίας μάρτυρος Γολινδοῦχ». Ἄλλα παραδείγματα παραλείπομεν. Κατὰ ταῦτα τοῖνον καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ ἐπεκράτησεν οὐ μόνον τὸ τῆς ἀγίας Ὁλγας, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ἱσαποστόλου Βλαδιμήρου καὶ ἄλλων περιδόξων ἀπὸ τοῦ γένους ἀγίων τὸ πρὸ τοῦ βαπτίσματος ὄνομα καταταχθῆναι ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δι' αὐτοῦ κυριωνυμοῦνται πολλοὶ τῶν βαπτιζομένων.

§. ιδ. Ἦδη δὲ προστίθηναι καὶ τὴν πρὸς τὸ ἕτερον ἐρώτημά σου ἀπάντησιν. Ἐρωτᾷς, εἴπερ ἐν τοῖς ἀρχαίοις Μηναίοις τοῖς Ἑλληνικοῖς ὑπῆρχεν ἐγγεγραμμένον τὸ τῆς μακαρίας Ὁλγας ὄνομα, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν τοῦτο οὐ κεῖται ἐν τοῖς κατ' ἡμᾶς. Γνωστόν ἐστιν ὅτι ἐπὶ τῆς αὐταρχίας Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (τῷ 887) ἀπέτελει ἡ Ῥωσικὴ Ἐκκλησία τὸν ἐξηκοστὸν πρῶτον Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Μ. Ἐκκλησίας, καὶ πάντες οἱ μητροπολῖται τῆς προεδρευούσης Κιαίβιας ἐχειροτονοῦντο ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κατὰ τὸν κατὰ τὴν Δ. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν Ἕλληνες (α). Ὦθεν

(α) Βλ. Leunclav. Jus Graeco-rom. L. 1. p. 88. Καρμαζίν. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τόμ. α. σελ. 228.

πᾶσα πράξις ἀναφερομένη εἰς πνευματικὰς σπουδαίας ὑποθέσεις ἀπῆλθεν τὴν παρὰ τοῦ Πατριάρχου ἔγκρισιν, καὶ οὕτω διετηρεῖτο ἀδιάρρηκτος ὁ σύνδεσμος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁλομελείας (α). Καὶ πᾶσα οὖν καθιέρωσις ἁγίων ἐν ἐκείνῳ τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ θρόνῳ ὤφειλε πρῶτον ἐγκριθῆναι παρὰ τοῦ Πατριάρχου διὰ συνοδικῆς διαγνώσεως. Οὕτω βλέπομεν τὸν Κιαιβίας Γρηγόριον, πατριαρχεῦντος Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου (τῷ 1072), πράξαντα περὶ τῶν μεγαλομαρτύρων Γλέβως καὶ Βόρεως. Οὕτω καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Καλέκας (τῷ 1339) διέταξε τὸν μητροπολίτην Ῥωσίας Θεόγνοστον, ἵνα καθιερώσῃ τὸν ἅγιον Πέτρον (β). Ὅτι δὲ καὶ περὶ παντὸς ἄλλου ἁγίου, εἴτε ἀρχαιότερου εἴτε μεταγενεστέρου τούτων, οὕτως ἐγίνετο, οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία. Διὰ ταῦτα οὐδ' ἡ ἑλλειψὶς ἐγγράφων ἀποδείξεων οὐδόλως δύναται διασεῖσαι τὴν πεποίθησιν, ὅτι καὶ ὁ ἱερός Λέοντιος μετὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τῆς ἁγίας Ὀλγας καὶ τὴν θαυματουργίαν πολλῶν ἰάσεων, ἐζητήσατο τὴν ἔγκρισιν τῆς καθιερώσεως παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἥτις πάντως συγκατετέθη εἰς τὸ εὐσεβὲς τοῦ μητροπολίτου αἶτημα καὶ ἐτίμα δῆπου καὶ ἐγέγραψε τὴν ἁγίαν, τὴν οὕτω θεασάσασαν ὅπως ἀναξωπυρήσῃ τὰ πρῶτα ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου καταβληθέντα καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ Φωτίῳ ἀρδευσθέντα σπέρματα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ εὐφορωτάτῃ τῆς Ῥωσίας ἀρούρᾳ, καὶ προπαρασκευάσῃ τὸν μετέπειτα ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας βαπτισθέντα καὶ ἱσαπόστολον γενόμενον ἅγιον Βασίλειον τὸν Βλαδιμήρον, τὸν υἱοῦν αὐτῆς. Καὶ κατόπιν δὲ πάλιν, ὅτε ἡ τῆς μεγαλοδόξου Ῥωσίας Ἐκκλησία μετὰ παρέλευσιν 150 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (καθ' ἣν αἱ δυσχερεῖς τῆς Ἀνατολῆς περιστάσεις παρενέβαλον προσκλήματα τινὰ περὶ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν τῆς Ῥωσίας Μητροπολιτῶν παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου (γ)), ἀνεδείχθη Πατριάρχῃ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου (τῷ 1539) καὶ ἐπὶ τοῦ Μ. Πέτρου εἰς Διοικοῦσαν Σύνοδον μετερρύθμισθη, οὐδόλως ἐπαύσατο ἀνακοινομένη μὲν πάντα τὰ παρ' ἐαυτῇ σπουδαία (δ), ἀποδεχομένη

(α) Βλ. Ἱστορίαν τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας σελ. 29.

(β) Βλ. τὰ ἡμέτερα προλεγόμενα εἰς Κ. Οἰκονόμου Τὰ σωζόμε. Ἐκκλ. Συγγρ. Τόμ. Α. σελ. ιδ. πρὸς Β. σελ. 695.

(γ) Βλ. Ἱστορ. τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλ. σελ. 94 καὶ 141.

(δ) Οὕτω τῷ 1655 ἀνήγγειλε πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Παῖσιον τὸν Α'. τὰς γενομένας παραφθοράς περὶ τὰ ἐκτυπωθέντα βιβλία τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τινῶν ἀσυνειδήτων ἐκδοτῶν καὶ τὰ πεπραγμένα, πρὸς ἐπανόρθωσιν

δὲ καὶ συνομολογοῦσα τῆς Συνοδικῆς τῆς Μ. Ἐκκλησίας διαγνώσεως καὶ τηροῦσα ἀπαράτρωτον τὴν ἀδελφικὴν σχέσιν καὶ ἀναφορὴν (α). Χθὲς καὶ πρῶτη ἐπὶ τῆς Πατριαρχίας Κωνσταντίνου τοῦ Α'. ἀνήγγειλε τὰ περὶ Μητροπόλεως τοῦ Βορονεζίας, τελειωθέντος τῷ 1703 (Νοεμβρίου 23), κεκαλονισμένα, ποιησαμένη τὴν τῶν λειψάνων αὐτοῦ ἀνακομιδὴν τῷ 1832 (Αὐγούστου 6) (β). Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων ἀπορήσειεν ἄν τις, διὰ τί οὐκ ἀπαντᾷ τὸ τῆς ἁγίας Ὀλγας ὄνομα οὐδὲ τῶν ἄλλων Σλάβων ἁγίων ἐν τοῖς ἡμετέροις Μηνολογίοις. Ἄκουε, φίλε, τὸν λόγον, ὃν ἐγὼ ὑπολαμβάνω. Ὅτε Συμεὼν ὁ Μεταφραστὴς βσιλεῖσις παρακλήσεσι (κατὰ τὸν Ψελλὸν) ἀνέλαβε (τῷ 914) τὴν διάταξιν τοῦ Μηνολογίου, ἐν ᾧ οὐ μόνον συνέγραψεν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλων ἀφελῶς καὶ πρὸς τὸ ἰδιωτικώτερον συγγραφέντα περιέφρασεν (ὅθεν αὐτῷ καὶ ἡ τοῦ Μεταφραστοῦ ἐπωνυμία) πολλὰ ἱπομνήματα βίους ἁγίων ἐξιστοροῦντα (γ), καὶ μετὰ τοῦ σαφοῦς τε καὶ πιθανοῦ καὶ ἀληθινοῦ καθωραϊσας ταῦτα «τὰς παρὰ πάντων ἀντείληψε χάριτας» (δ), τότε οὕτω ἦσαν καταγλαΐζοντες τὸ νοητὸν τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας στερέωμα ἅγιοι ἱθαγενεῖς. Μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον ἔρχεται ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Πορφυρογέννητος (τῷ 975), ὅστις ἐφρόντισεν ἵνα ἐκ τῶν ἀρχαίων ἱπομνημάτων καὶ Μαρτυρολογίων εἰς ἓν σῶμα συνταχθῇ τὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἐκάστου μηνὸς ἡμέραν μνημονευομένων ἁγίων τοὺς εἰους περιλαμβάνον ἑκκλησιαστικὸν Μηνολόγιον (ε). Ἀλλὰ καὶ τότε οὐχ ὑπῆρχον ἅγιοι Σλάβοι.

τοῦ κακῶς. Ὁ δὲ Πατριάρχης Παῖσιος διὰ συνοδικῆς πράξεως ἐπεκύρωσε τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου, παραγγέλλων ἐν ἀκολουθίᾳ πιστῶς ταῖς γραφαῖς τῶν ἀνατολικῶν διδασκάλων. Βλ. Ἱστορίαν τῆς Ῥωσ. Ἐκκλ. σελ. 226.

(α) Βλ. Κ. Οἰκονόμου Τὰ σωζόμε. Ἐκκλ. Συγγρ. Τόμ. Γ'. σελ. 556.

(β) Σημειώσαι ὅτι ναὸς εἰς μνήμην τοῦ ἁγίου Βορονεζίας Μητροπόλεως ὁκοδομήθη ἐν τῷ ἁγίῳ Ὁρει. Ἡ δὲ τούτου ἱερὰ εἰκὼν κατακαύσκει καὶ τὴν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Παναγίου Τάφου.

(γ) Βλ. Κ. Οἰκονόμου περὶ τῶν Ο. Ἑρμηνευτῶν Τόμ. Δ. σελ. 769.

(δ) Βλ. Συμεὼν τοῦ Μεταφρ. Τὰ εὐρισκόμε. Τόμ. α. σ. 40. 70. 192. Paris. 1864.

(ε) Τὸ Μηνολόγιον τοῦτο συμπεριλαμβάνον τοὺς 42 μηνῶν ἐξέδθη ἐν τρισὶ τόμοις τῷ 1727 ἐν Οὐρβίνῳ. Ἐπιγράφεται δὲ Menologium Graecorum jussu Basilii Imper. Graece olim editum etc. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους συνετάχθη καὶ «Συναξάριον περιέχον τὰ ἀναγνώσματα τῶν τε πράξεων καὶ τῶν ἐπιστολῶν, τὰ ἀναγνωσκόμενα ἐν τε ἀσβασίαις καὶ κυριακαῖς καὶ λοιπαῖς ἑορταῖς τῶν ἁγίων», οὗ ἀντίγραφον ἐν μεμβράνῃ καλλιστα γεγραμμένον ἀπόκειται ἐν τῇ τῶν Παρισίων βιβλιοθήκῃ (βλ. Montfaucon Bibl. Coislinian. pag. 274).

Μετ' αὐτὸν ἔχομεν Ἰωάννην τὸν Εὐχαΐτων (τῷ 1030), ἄνδρα σοφώτατον, συγγράψαντα λόγους καὶ ἐπιστολάς καὶ στίχους ἱαμβικούς καὶ ἄλλα πολλὰ λόγου ἄξια καὶ χάριτος μεστὰ (α), μοχθήσαντα δὲ καὶ περὶ τὴν διόρθωσιν τῶν Μηναίων. Οὗτος, ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, εἶχε δεδωρημένον ἀντίγραφον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς αὐτοῦ Μητροπόλεως, ὡς γίνεται ὁ δὴλον ἐκ τοῦ ἐξῆς ἐπιγράμματος.

Ἰμῶν ἐπελθὼν ἡμερησίων βιβλούς,
Πᾶσαν τε τούτων τὴν γραφὴν ἐπιξέσας,
Καὶ χεῖρα καὶ νοῦν, ὡς ἐνῆν, καταρτίσας,
Δῶρον φίλον δίδωμι καὶ μάλα πρέπον
Τῷ προστατούντι τοῦ τόπου στεφνοφόρῳ,
Ὃς ἐνδὸν οἰκεῖ τῆςδε τῆς Ἐκκλησίας,
Δι' οὗ τύχοιμι τῆς ἀκηράτου βίβλου
Τῇ χειρὶ τοῦ πλάσαντος ἐγγεγραμμένος (β).

Ἄλλ' ὅποιος ἐπιδιορθώσεις ἐπὶ ἐνέγκειν ὁ μακάριος Εὐχαΐτων οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν, ἅτε μὴ σωζομένων τῶν ἀντιγράφων. Ἀδελφὸν δὲ πότε ἤχμασεν ὁ τῆς Μ. Ἐκκλησίας διάκονος Μαυρίκιος, ὅστις ἐκ τε τοῦ Θεοδοῦτου, Σωφρονίου Ἱεροσολύμων, Παλλαδίου, Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου, Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ καὶ ἐξ ἄλλων διαφόρων συγγραφέων συνέλεξε ἐν συνόψει τοὺς βίους τῶν ἁγίων καὶ κατέγραψεν, ὅθεν καὶ διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη Συναξαριστής (γ). Οὗτος εἶπερ ἐξ ὑποθέσεως πιθανωτάτης ἐγένε-

(α) Lambec. Comment. Bibl. Caesar. L. V. pag. 66. ἐκδ. Kol.

(β) Bl. Fabric. Bibl. Graec. T. VIII. p. 631 καὶ Allat. de Libris Eccles. Graecor. Diss. I. pag. 57, ὅπου καὶ ἄλλο ἐπίγραμμα εἰς τὰ αὐτὰ Μηναῖα ὑπάρχει ἀρχόμενον. «Οὐ πολλὰ μὲν, κράτιστα πάντα δ' ἐνθάδε» κτλ. Πάντα δὲ τὰ ποιημάτια τοῦ Εὐχαΐτων ἐξέδωκεν ὁ Ματθαῖος Βούστος τῷ 1640 ἐν Ἑτῶν (Bl. Fabric. l. c. pag. 630). Ἐν δὲ τῇ Σχοριανῇ Βιβλιοθήκῃ σώζεται χειρόγραφον μετὰ μικρογραφίων καλλίστων τοῦ 15. αἰῶνος, περιέχον στίχους ἱαμβικούς «εἰς Πίνακα μεγάλους τῶν ἱερῶν ὡς ἐν τύπῳ ἐκφράσεως», ποιηθέντας ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Εὐχαΐτων Ἰωάννου. Προσῆγγε δὲ τὸ χειρόγραφον Φιλίππῳ τῷ Β'. ὁ Ἕλλην Νικόλαος, ὅστις ἐν τῇ προσφωνητικῇ ἐπιστολῇ λέγει καὶ τάδε. «Καὶ ἐγὼ μετὰ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐλπίζω σε ὡς τάχιστα τοὺς βαρβάρους ἀλεξήσασθαι ἐκ τῶν ὧν ἡμῶν, ὥστ' ἐσεσθαι αὐτοκράτορα εὐδαιμονέστατον». Bl. Miller Catalog. des manuscrits Grecs de la Biblioth. de l'Escurial pag. 55. Paris, 1848.

(γ) Bl. Νικοδήμου Συναξαρ. Τόμ. Α. σελ. 18. Ὁ αἰδίδμος Νικοδήμος ὁ ἁγιορείτης παραφράσας τὸν τοῦ Μαυρικίου Συναξαριστὴν εἰς τὴν ἀπλουτέραν φράσιν καὶ ἀντιπαράβαλὼν πρὸς τὰ ἐν τῷ ἀγωνίσμῳ Ὅρει σωζόμενα χειρόγραφα κατε-

το τοῦ Εὐχαΐτων πολλῶ ὕστερος, φαίνεται μὴ εὐρὺν σῶα τὰ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἀρχαῖα, ἅπερ πάντως ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Σταυροφόρων (τῷ 1205), ὡς καὶ πάντα τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ κειμήλια, οὓς διέφυγον τὴν ἀρπαγὴν τῶν ἀγρίων πορθητῶν (α). Διὰ τοῦτο ἐλλείπουσιν ἐκ τοῦ Συναξαριστοῦ τοῦ Μαυρικίου πολλοὶ βίοι ἁγίων διαλαμπάντων ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἀλλαχοῦ μετὰ τοὺς χρόνους Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ, οὓς γινώσκουμεν ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ ἀποκεμένου ἐν τῷ κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα ναῶ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ὅπου πολλοὶ φιλόσοφοι ἀπερχόμενοι ἐπιτελοῦσι καὶ γεραίρουσι τὴν μνήμην τῶν ἁγίων ἐκείνων (β). Τὸ δ' αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου (τῷ 1333), ὅστις καίπερ ἐνδιατρίβων ἐν τῷ περιώνυμῳ ναῶ τῆς ἁγίας Σοφίας, καὶ τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ ὑπάρχοντα ὑπομνήματα ἀναδιδῶν καὶ ἐκμελετῶν (γ), συνέταξε πλὴν τῶν πολυμαθῶν ἱστορικῶν ὑπομνημάτων οὐ μόνον «Συναξάρια εἰς τὰς ἐπισήμους τοῦ Τριῳδίου ἑορτάς», ἀλλὰ καὶ «Συνοπτικὴν σύνοψιν τῶν ἁγίων τοῦ χρόνου» ἐν ἱαμβείοις στίχοις (δ), καὶ ἕτερα διαλευκαίνοντα τὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, ἀλλ' ὅμως παρέλιπε πολλὰ ἐκ τῶν ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Καλέα καὶ ἄλλων πρὸ αὐτοῦ γενομένων πρακτικῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἅπερ τότε ἐσώζοντο. Καὶ αὐτὸς ἄρα, ὡς καὶ ὁ τούτου πολὺ παλαιότερος Χριστόφορος Πατρίκιος ὁ Μυτιληναῖος, ὁ γράψας Μηνολόγιον (ε), καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ εἰς μόνον τὸν Μεταφραστὴν ἀρκοῦμενοι, οὐδόλως συνετέλεσαν εἰς τὴν ὁλοσχερῇ καταγραφὴν πάντων

πλοῦσι διὰ πολλῶν σημειώσεων, προσθεῖς καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι αὐτοῦ τὸν μαρτυρικὸν ἀναδησαμένους στέφανον. Ἄλλ' ἀγνοῶν, ὡς φαίνεται, τὰ Σλαβονικὰ παρέλιπε τὴν προσθήκην τῶν Σλάβων ἁγίων. Ἐξεδόθη δὲ τὸ βιβλίον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1819 ἐν τρισὶ τόμοις.

(α) Bl. Ν. Χωνιάτ. Χρον. διήγησ. σελ. 758. ἐκδ. Bon.

(β) Ὁ ἐπὶ Ζήλῳ ἐνθὲφ διαπρέπων μακαριώτατος Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων Κ. Κύριλλος ἔργον κοινωνοφελέστατον κατορθώσας κελεύσας τυπωθῆναι τοῦτο δὴ τὸ πολλοῦ λόγου ἄξιον χειρόγραφον ἐν ᾧ αὐτὸς κατέστητε κοινοφιλῆ τυπογραφείῳ.

(γ) Bl. Ν. καὶ Καλλίς. Ἐκκλησ. Ἱστορ. Α. κεφ. α. σελ. 37.

(δ) Ἐξεδόθη τοῦτο τὸ Μηνολόγιον ἐν τοῖς Κυροῦ Θεοδώρου Προδρόμου Ἐπιγράμμασι κτλ. Basil. 1536.

(ε) Ἐκδόθη τὸ τοῦ Χριστοφόρου Μηνολόγιον ὑπὸ Siberus (Ecclesiae Graec. Martyrologium metricum pag. 476. Lipsiae, 1727).

τῶν ἁγίων τῆς Καθολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας (α), ἀλλὰ καὶ περιέ-
κειρον αὐτὰ συντάττοντες ἐπιτομάς (β). Ἐπῆλθε, τέλος, ἡ τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως ἀλγειωτάτη ἄλωσις (τῷ 1453), ὅτε πάντα τὰ σωζόμενα
ἀρχεῖα τῆς Μ. Ἐκκλησίας κατεστράφησαν διαρπαγέντα, καὶ τὰ πάντα
συνεταράχθησαν. Ἡ ἐκ τῆς ἐπαράτου δουλείας τερατοτοκηθεῖσα ἀμάθεια
τοῦ ἔθνους περιωρισμένη μόνον εἰς τὴν τῶν χειρογράφων Μηναιῶν ἀ-
πλὴν ἀντιγραφὴν καὶ χρῆσιν, παρέφθειρεν ἀκουσίως πολλάκις πολλῶν
ἀσμάτων τὰς ἀρχάς, καὶ ἀπέκοψε πολλὰ ἐκ τῆς ἀπροσεξίας, οὐδ' ἡ-
δυνήθη ἀποβλέψαι πρὸς γενικώτερα καὶ ἀκριβέστερα ἔργα. Αἱ τότε
πολυειδεῖς δυσχέρειαι οὐδόλως ἐπέτρεπον γενναίων ἔργων ἐπιδιώξιν
καὶ ἐπίτευξιν. Διότι ἡ ἐπικειμένη μισόχριστος τυραννία, ὡς ἄλλη Με-
δούσης κεφαλὴ, ἀπανάγκου πᾶσαν ζωτικὴν καὶ νοερὰν δύναμιν τοῦ ἔ-
θνους, καὶ οὐδόλως ἐνημερίζετο ἵνα τὰ καταδεδουλωμένον ἔθνος συγ-
χρωτίζηται μετὰ τῶν ἀμυδρότερον ἰσχυρῶν λαῶν, φοβουμένη πάντοτε τὸν
μετὰ τῆς Ῥωσσίας πνευματικὸν καὶ ἀδιάβρηκτον τῶν Ἑλλήνων σύν-
δεσμον. Ὅθεν καὶ Πατριάρχας συκοφαντούμενους ὡς ῥωσίζοντας κα-
ταβιάζουσα τοῦ Θρόνου ἐκρέμα καὶ ἔπνιγε (γ). Καὶ ἐπὶ τῇ Μ. Αἰκα-

(α) Τῆς αὐτῆς φύσεως φαίνονται εἶναι καὶ τὰ ἐν χειρογράφῳ σωζόμενα ἐν τῇ
Σκοριανῇ Βιβλιοθήκῃ «Κλάσματα τινὰ Μηνολογίου ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως
κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας». Βλ. Miller l. c. pag. 223.

(β) Τοιούτων ἐν ἐπιτομῇ Συναξαρίων τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ χειρόγραφα σώζονται
ἐν τῇ τῶν Παρισίων Βιβλιοθήκῃ καὶ ἄλλοις ἴσως.

(γ) Οὕτω Παρθένιον τὸν Β', τὸν τῷ 1648 (Ὀκτωβρ. 28) ἀναβιβασθέντα εἰς
τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον, συκοφαντηθέντα ὡς ἔχοντα ἀλληλογραφίαν μετὰ τῆς
Ῥωσικῆς Κυβερνήσεως, ἀπέκτεινε (τῇ 40 Μαΐου 1651, κατὰ τὸ αὐτόγραφον
τοῦ Συρίγου) καταποντίσας ἐν τῇ θαλάσῃ. Τῷ δὲ 1657 τῷ Σαββάτῳ τοῦ
Λαζάρου ἐκρέμασε Παρθένιον τὸν Γ'. ὡς διεγείροντα τάχῃ τοὺς Κοζάκους καὶ
Ῥώσους εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Τοῦ ἱερομάρτυρος τούτου Παρθενίου
μνείαν ποιεῖται ἡ Ἐκκλησία Μαρτ. κδ'. (βλ. Νικοδήμ. Συναξαρ. Τόμ. β'. σελ.
236). Τῷ δὲ 1659 ἀπήγγιονε καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πεκίου Γαβριὴλ ἐν
Προὔτῃ διαβληθέντα ὡς ῥωσίζοντα (οὕτως τὴν μνείαν τελεῖ ἡ Ἐκκλησία τῇ
17. Δεκεμβρ. Βλ. Νικοδ. Συναξαρ. Τόμ. Β. σελ. 365). καὶ τινος τῶν ἐν Κων-
σταντινουπόλει ἀρχόντων ἐξήτησεν ἵνα κρεμάσῃ, ἐν οἷς καὶ Κωνσταντῖνον τὸν
Γουλιανόν, μέγαν λογιτέτην τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἀλλ' οὗτοι προλαβόντες ἐκρύ-
βησαν, καὶ οὕτως ἐσώθησαν, ὡς ἱστορεῖ ὁ αἰδίδιμος Δαπόντης ἐν τῇ πρὸ τῶν
Δακικῶν ἡμερῶν προτεταγμένη ἀνεκδότῳ «Ἱστορία τῶν συμβάντων ἐπὶ τῆς
βασιλείας τοῦ Σουλτάν Μεχμέτη μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάν Ἀχμέτη». Τῷ δὲ 1722 Τερεμίας ὁ Γ'. ἐφυλακίσθη συκοφαντηθεὶς ὡς παρακινῶν τὸν Μ.

τερίνης ὑπεβλέποντο οἱ ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει Χριστιανοὶ ἐορτάζον-
τες τὴν ἐορτὴν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, ὡς καὶ πρῶτον τὴν τοῦ ἁγίου
Κωνσταντίνου (α). Καὶ τῷ 1807, ὅτε ἐξεβράχη ὁ ματαζὺ Τουρκίας
καὶ Ῥωσσίας πόλεμος, ἐπειθανάγκασε τὸν αἰδίδιμον Πατριάρχην Γρηγό-
ριον εἰς ἐλδοσιν ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς προτρεπτικῆς, ὅπως μείνωσιν οἱ ὁρ-
θόδοξοι λαοὶ πιστοὶ εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ
Κριμαϊκοῦ πολέμου πρεσβευτὴς τις ἠγωνίζετο μάτην διὰ τῆς Ὀθωμανικῆς
ἐξουσίας, ὅπως ὁ Πατριάρχης ἀφορισμὸν ἐκσφενδονίσῃ κατὰ τῶν Ῥώ-
σων (β). Ἡ τῆς ἀλλοθρήσκου ἐξουσίας αὐτογνωμοσύνη παρωθουμένη
καὶ ὑπὸ τῆς τῶν ἀλλοδόξων μισορθοδόξιας, καὶ τὸν αἰδίδιμον Πα-
τριάρχην Κωνσταντῖνον τὸν Α. καθεῖλε τῆς πατριαρχικῆς ἀξίας (τῷ
1835) ὡς ῥωσίζοντα καὶ προδόντα τοῖς Ῥώσοις τὰ τῶν Ὀθωμανῶν
συμφέροντα ἐπὶ τοῦ τῷ 1829—1830 γενομένου πολέμου, καὶ πεί-
σαντα πολλὰς Βουλγάρων οἰκογενείας μετοικίσαι εἰς τὸ ῥωσικὸν κρά-
τος. Καὶ κατ' αὐτὸ δὲ τὸ 1852 ἔτος ἡ αὐτογνωμοσύνη τῆς Ὀθωμανικῆς
δυναστείας ἀνεφάνη, ὅτε ὁ διαδόχτος ἐπ' ἀνοσιότητι Πιταϊπὸς διέβαλε τὴν
Μ. Ἐκκλησίαν ὡς ὕμνους ψάλλουσαν κατὰ τῆς δυναστείας, καὶ μόλις ἰσχυ-
σεν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Δ' ἵνα πείσῃ τὴν κεκοιμημένην
Κυβέρνησιν ὅτι τὰ τῶν ἀσμάτων οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν πρὸς τὴν δυνα-
στασίαν (γ). Διὰ ταῦτα οὐ μόνον ὁ αἰδίδιμος Μάξιμος ὁ Μαργουίνος, ὁ
κατὰ τὸ 1529 ἀπαλλάξας τοὺς μοναχοὺς τῆς ἀντιγραφῆς διὰ τῆς
δημοσιεύσεως τῶν Μηνιῶν ἐν Βενετίᾳ, οὐκ ἠδυνήθη ὑπερβῆναι τὸν
φραγμὸν τῶν δυσχερῶν περιστάσεων, ὡς οὐδ' οἱ μετ' αὐτὸν ἐν Βενετίᾳ
διατρίψαντες φιλοπάτριδες Ἰωαννῖται τυπογράφοι (Γλυκὺς, Σάρος καὶ
Πάνος), καίπερ δημοσιεύσαντες πολλάκις τὰ Μηνία (περὶ δὲ τῶν ξένων
τυπογράφων, τῶν μετατυπούντων ἀκρίτως τὰ ἡμέτερα τῆς Ἐκκλησίας βί-
βλια ἐπὶ ἰδίῳ συμφέροντι, οὐδεὶς λόγος). Ἀλλὰ καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς γενόμενος
μακαρίτης Βαρβολομαῖος ὁ Κουτλουμουσιανός, ὅστις ἐποίησατο τὴν

Πέτρον, ἵνα στρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Τῷ δὲ 1628 ῥαδιοῦργα
Ἱησοῦτικῇ κατεστράφη τὸ ὑπὸ τοῦ αἰδίδιμου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως καθιδρυθὲν
ἐν Κωνσταντινουπόλει πρῶτον Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον, ὡς δημοσιεύσαν δῆθεν
βιβλίον κατὰ τοῦ ἡρηκεύματος τῶν Ὀθωμανῶν, ὅπερ διανεμηθὲν τοῖς Κοζάκοις
πρόετρεπεν αὐτοὺς ἵνα ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ Σουλτάνου διατρίβοντος τότε ἐν Ἀσίᾳ.

(α) Βλ. Κ. Οἰκονόμου Τὰ σωζόμενα Ἐκκλησιαστ. Συγγράμ. Τ. Α'. σελ. 268.

(β) Βλ. Ἀγγελουπόλου Τὰ κατὰ Γρηγόριον τὸν Ε'. Τόμ. Α'. σελ. 200 καὶ 205.

(γ) Βλ. Κ. Οἰκονόμου Τὰ σωζόμενα Ἐκκληστ. Συγγράμ. Τ. Γ'. σελ. 382.

ἀνακάθαρσιν τῶν Μηναιῶν, διορθώσας τὰ σφάλματα, ὅσα παρεισέφεραν εἰς τὰς προγεγενημένας ἀκρίτους μετατυπώσεις, ἀλλοιοῦντα πολλὰ τοῦ ἔννοιαν καὶ τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν φράσιν, καὶ κατατάξας ἐν τῷ οικείῳ τόπῳ πολλὰ τῶν οὐ κατὰ χώραν ἔχοντων ἀσμάτων διὰ τῆς παραβολῆς πρὸς τινὰ τῶν ἐν τῷ Ἄθῳ καὶ τῇ Μονῇ τῇ κατὰ τὴν Χάλκην τῆς Θεοτόκου ἀπικειμένων χειρογράφων, οὐκ ἠδυνήθη ὁμοῦς οὐδ' αὐτὸς ἀποφυγεῖν σπουδαίας τινὰς ἐλλείψεις τῶν προτέρων ἐκδοτῶν. Παρέλιπε γοῦν καὶ τοὺς Σλάβους ἀγίους, ὧν τινὰς ἠδύνατο μαθεῖν ἐκ τῶν μεταφράσεων τοῦ Πατερικοῦ τοῦ περιέχοντος τοὺς βίους τῶν ἐν Πετσεραίς λαμπρῶν θεοφώρων Πατέρων ἐξελληνισθέντος τῷ 1694 παρὰ Κοσμᾶ τοῦ Ἀγινεῖτου (α), καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ Ῥωσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ σωζομένων χειρογράφων τε καὶ ἐντύπων βίων ἀγίων Ῥώσων (β). ἀλλὰ καὶ τοὺς νεομάρτυρας τοὺς Ἕλληνας, οὓς ὁρθῶς ποιῶν ὁ ἀοιδίμος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ἐν τῇ παραφράσει τοῦ Συναξαριστοῦ εἶχε κατατάξας (γ), καὶ ὁ πολύσοφος Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐν τῇ πρὸς Κλαίριον ἐπιστολῇ τοῦ 1705, ὡς σάλπιγγ' τυρβηνική, διεσάλπισεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀγίων ἀνδρῶν (δ) καὶ γυναικῶν, ὧν τὴν ἀγιότητα ἐκύρωσε διὰ πράξεων

(α) Ἀπόκειται δὲ τοῦτο τὸ Πατερικὸν χειρόγραφον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου (βλ. τὰ ἡμέτερα προλεγόμενα εἰς Κ. Οἰκονόμου Τὰ σωζόμενα. Ἐκκλησι. Συγγράμ. Τ. Α. σελ. 15). Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ εὑρίσκεται τεθησαυρισμένη καὶ χειρόγραφος «Ῥωσικῆς Ἱστορίας μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Διονυσίου Ἀρχιμανδρίτου τοῦ ἐκ τῆς Μονῆς τῶν Ἱερώων».

(β) Οἱ Λειχουδαὶ μετέφρασαν τὸν βίον τοῦ αἰετοῦ Βαρλαάμ τοῦ Χουτίνσκη. (βλ. τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Φιλολογικ. Σύλλογον Τόμ. Β. σελ. 44). Περὶ τῶν Λειχουδῶν διέλαβε καὶ ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῆς Ἱστορίας τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας σελ. 417 καὶ 475.

(γ) Ὁ ἀοιδίμος Νικόδημος συνέγραψε καὶ τὸ «Νέον Μαρτυρολόγιον, ἥτοι μαρτύρια τῶν νεοφανῶν μαρτύρων τῶν μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους μαρτυρησάντων». Ἐκδόθη τὸ τοῦτο τὸ τεῦχος κατὰ πρῶτον τῷ 1799 ἐν Βενετίᾳ, καὶ τὸ δεύτερον ἐν Ἀθήναις τῷ 1856. Μετεφράσθη δὲ Ῥωσιστὶ ὑπὸ Σολοβιέβου, καὶ ἐτυπώθη τῷ 1862 ἐν Πετρούπολει.

(δ) Οὕτω λείπουν οἱ μακάριοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, οἱ Θεσσαλονικεῖς, καὶ τῶν Σλάβων ἀπόστολοι, ὡς καὶ οἱ τούτων μαθηταί, Κλήμης, Ναούμ, Λαυρέντιος, Ἀγγελάριος, Σάββας καὶ Γορδόσος «οἱ γόνυ τῶν κάτω σφουμένον οὐδὲν ἡμίψαντες εἰς ὅξαν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς τῷ τοῦ βίου φωτὶ διέλαμπαν, φωστῆρες ἐν κόσμῳ γεγονότες, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, διδάγματα τε καὶ θαύματα καὶ βίῃ καὶ λόγῳ καταστάντες παρὰ Θεοῦ ἀμφιδέξιοι». Γεραίοντες δὲ τοὺς τοῦ Χριστοῦ θεράποντας ἀπαξάπαντα τὰ τῶν Σλάβων

Συνοδικῶν ἡ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, οὐκ οἶδ' ὅπως τὴν μνήμην αὐ-

τοῦ ὁρῶντος ἔθνη. Διέλαβε δὲ περὶ τῶν ἀγίων τῶν ἀγίων τούτων ὁ γράψας τὸν τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Κλήμεντος βίον, ὅστις οὐκ ὁρθῶς ἐπιγράφεται εἰς τὸν βίον Βουλγαρίας Θεοφύλακτον. Ἔστι γὰρ τὸ πόνημα ἔργον μαθητοῦ τινος τοῦ ἀγίου Κλήμεντος, ὡς γίνεται ὁ λόγος ἐκ τῶν ἐξῆς λόγων αὐτοῦ «ἡ μὲν δὲ τοὺς ταπεινοὺς οἰκειότερους τῶν ἄλλων ἐποίησατο, καὶ πάντοτε συνῆμ' ἐν αὐτῷ» (σελ. 24. ἐκδ. Mikl.). Ἰσως δ' οὗτος ὁ τοῦ μακαριωτάτου Κλήμεντος ὑπαλὸς ἐκαλεῖτο Θεοφύλακτος, καὶ ἡ ἀμάρτυρία τινος τῶν ἀντιγραφῶν ἐχειροτόνησεν αὐτὸν Βουλγαρίας Ἀρχιεπίσκοπον διακόσια ὅλα ἔτη, τὰ μετὰ τὸ Κλήμεντος καὶ τοῦ Θεοφύλακτου, ὑπερπηδήσασα. Ἐξέδωκε δὲ τὸν βίον τοῦ ἀγίου Κλήμεντος κατὰ πρῶτον Μιχαὴλ ὁ Γκόρας ἐν Μοσχόπολει τῷ 1741 ἐν τῷ ἐπιγραφόμενῳ τεύχει «Ἀκολουθία τῶν ἀγίων πεντεκαίδεκα μαρτύρων τῶν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου μαρτυρησάντων ἐν Τιβερίουπόλει τῇ κοινῶς καλουμένῃ Στρομνίτζῃ. Νεωστὶ κοινῶς τὴν ἐκδεδομένην δαπάνην μὲν τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ναοῦμ τοῦ θαυματουργοῦ, διορθώσας δὲ τοῦ λογιωτάτου κυρίου Μιχαὴλ τοῦ Γκόρας» κτλ. Τῷ δὲ 1802 ἐν Βιέννῃ ὁ ἱερομόναχος Ἀμβρόσιος ὁ Πάμπερις συνέξεδωκεν αὐτὸν μετὰ τῆς πραγματικῆς Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου «Περὶ συστάσεως τοῦ σεβασμίου οἴκου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ζωδόχου Πηγῆς» (σελ. 401—440), προσθεὶς καὶ τὰ «νῦν πρῶτον ἐκδοθέντα» ἐξ ἀγνοίας, ὡς φαίνεται. Πρῶτον δ' ὑπέλαβε τὴν ἐκδοσιν ταύτην καὶ ὁ μακαρίτης Ἀνθίμος ὁ Γαζής λέγων ὅτι ὁ Πάμπερις ἔλαβε τὸ κείμενον ἐκ χειρογράφου ἀποκειμένου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ ἀγίου Ναοῦμ, ἀγνοῶν καὶ αὐτὸς τὴν Μοσχόπολιν ἐκδοσιν. Τρίτην δὲ ἐκδοσιν ἔχοντες τὴν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μικλοσίχου γενομένην τῷ 1847 ἐν Βιέννῃ. Παρέφρασε δὲ κοινολεκτικώτερον τὸν βίον τοῦ ἀγίου Ἀθανάσιος ὁ Πάριος ἐπιτεμὼν τὰ πρῶτα καὶ ἐξεδόθη ἀνωμόμως τὸ πόνημα ἐν Λειψίᾳ τῷ 1805 μετὰ τοῦ φρικτοῦ καὶ ἐξαισίου θαύματος τοῦ θαυματουργικωτάτου θείου Σπυρίδωνος. Ἐπιγράφεται δὲ τὸ τεῦχος «Οὐρανὸς κρίσις» (βλ. Κ. Οἰκονόμου περὶ τῶν Ο, Ἐρμην. τόμ. Δ. σελ. 854). Προτέταχε δ' ὁ ἀοιδίμος Πάριος καὶ καλὸν διὰ στίχων πολιτικῶν ἐπίγραμμα εἰς τὴν παμπανῆ Θεσσαλονίκην, τὴν ἐνεγκοῦσαν τοὺς θεοφώρους καὶ ἱσαποστόλους κήρυκας τῆς Βουλγαρίας Κύριλλον καὶ Μεθόδιον (βλ. τὸ ἐπίγραμμα ἐν Οὐρανοῦ κρίσει σελ. 83). ἀλλὰ καὶ διήγησιν περὶ τῶν ἀγίων τούτων ἐξέδωκεν, ἣν ἐπεμψεν αὐτῷ Δανιὴλ ὁ σκευοφύλαξ τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Χιλανδαρίου, ἀρσάμενος ἐκ τῶν ἐκεῖ ἀποκειμένων ἀρχαίων βιβλίων (βλ. Οὐρανοῦ κρίσις σελ. 87—95). Καὶ ἴσως αὕτη ἐστὶν ἡ περὶ ἧς διαλαμβάνει ὁ σοφὸς Μικλοσίχος λέγων, εἰς Θεοφύλακτον τὸν Βουλγαρίας ἀποδίδοται βίος τῶν αὐταδέλφων Κυρίλλου καὶ Μεθόδιου, διατηρούμενος ἐν τῇ τοῦ Χιλανδαρίου μονῇ καὶ τοῖς λοιποῖς μοναστηρίοις τοῦ Ἀθῶ, ἣν μεθερμηνεῖσας Σλαβονοσοβιστὶ δὲ τῆς Βούδας ἐπίσκοπος Διονύσιος Ποποβίτς τύποις ἐξέδωκε (βλ. Vita S. Clementis Episc. Bulgaror. p. VIII). Εἰς δὲ τοὺς ἐπαριθμους τούτους ἀγίους (Κυρίλλον, Μεθόδιον, Σάββαν, Ναοῦμ,

κατεχώρισε πρόσθεντως (α).

§. ιε. Ἐκ δὲ τούτων τῶν ἱστορικῶς προτεταγμένων συμπεραίνομεν τρία τινα συμβάλλοντα πρὸς λύσιν καὶ διαφώτισιν τοῦ ὑμετέρου ἐρωτήματος. Ὅτι α) ἐφ' ὅσον ἡ Ῥωσικὴ Ἐκκλησία ἀπετέλει τὸν ἐξηκαστὸν πρῶτον θρόνον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐγένετο ἡ καθιέρωσις τῶν Ῥώσων ἁγίων ἐγκρίσει τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἥτις ἀποδεχομένη τοὺς οὕτω κεκανονισμένους ἁγίους ἐγέρειρε, καὶ τοὺς πιστοὺς προέτρεπε πρὸς δοξολογίαν αὐτῶν. β) Ἡ διάταξις τῶν Μηναίων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας μετὰ τὸν Βασίλειον τὸν Πορφυρογέννητον καὶ συμπλήρωσις φαίνεται γενομένη ῥαθυμότερον καὶ ἄνευ τῆς ἐντελούς ἀκριθείας. γ) Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ τε ἀμάθεια καὶ μάλιστα ἡ τυραννικὴ βία καὶ τὸ ταύτης μῖσος πρὸς τὴν Ῥωσσίαν συνετέλεσαν ἵνα μὴδ' ἡ τῶν Μηναίων ἀνακρίσεις προσπολούσῃ καὶ τὴν ἀκριθείαν. Συνέδραμε δ' εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων τῶν τῆς ἀλώσεως ἐπὶ 150 περίπου ἔτη ἐπικρατήσασα ἐν Ῥωσσίᾳ ἀνωμαλία, ἔτι δυσχερεστέρας τὰς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καθιστάσασχίσεις, καὶ τὰ τῶν ἱερῶν βιβλίων πολλὰ παραβλάψασα. Αἱ γὰρ ἀπὸ τοῦ ιγ' αἰῶνος μετὰ τὴν τῶν Τατάρων εἰσβολὴν καταστροφαὶ τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ αἱ παρ' ἑτεροδόξων παρεισθερεῖται μεταποιήσεις πολλῶν ἐκ τῶν βίων τῶν ἁγίων ἠνάγκασαν τὸν ἀνάματον τῆς Μόσχας Μητροπολίτην Μακάριον, ἵνα ἐν τῇ Συνόδῳ τῇ κατὰ τὴν 26 Φεβρουαρίου 1547 συγκροτηθείσῃ θεσπίσῃ ὅπως οἱ τε ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἡγούμενοι

Γοράδων, Κλήμεντα καὶ Ἀγγελάριον) συνέταξεν ἀκολουθίαν ὁ λόγιος ἱερομόναχος Γρηγόριος ὁ Μοσχοπολίτης, ἥτις συνεξεδόθη ὑπὸ τοῦ Γκίρα ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημνευθείσῃ Ἀκολουθίᾳ. Ὁ δὲ μακαρίτης Νικόδημος ἐκ τῶν ἐπιταρβιζομένων ἁγίων μόνον τὸν Κλήμεντα καὶ Ναὺμ κατέγραψεν ἐν τῷ Συναξαριστῇ (Τόμ. Α. σελ. 292, 406). Σημειωτέον δὲ ὅτι τὴν Ἀκολουθίαν τῶν ἁγίων πεντεκαίδεκα μαρτύρων τῶν ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου μαρτυρηθέντων ἐξέδωκε τὸ δεύτερον τῷ 1830 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τῆς ἐν Γαλατῇ τυπογραφίας τοῦ Κάστορος ὁ τότε μὲν Μητροπολίτης Τιβερίουπόλεως, ἥδη δὲ Οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γρηγόριος ὁ σοφώτατος, προσθεὶς καί τινα Μεγαλυνάρια καὶ εὐχὰς ἐπὶ συστάσεως διδασκάλου κτλ. ποιήματα τοῦ λοιμοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου τοῦ Ζ.

(α) Οἷον τὴν δόξαν Φιλοθέην, ἥς τὴν ἀγιότητα καὶ τὸ ἐπ' ἐκκλησίας μνημόσυον διέταξεν ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐπὶ τῆς Β'. Πατριαρχείας Ματθαίου τοῦ Β'. Τὸ δὲ συνοδικὸν γράμμα ἀνέκδοτον ὃν ἐδημοσιεύσαμεν πέρυσι ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν ἀριθ. 593, κτλ.

τῶν μοναστηρίων ἐγκύπτωσιν εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑλληνικῶν Μαρτυρολογίων καὶ συναγωγῇ τῶν ἐν χειρογράφῳ ὑπαρχόντων βίων τῶν Ῥώσων ἁγίων, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων (α), καὶ ἐορτάζωσι τὴν μνήμην αὐτῶν (β) πολλοὺς δ' ἔτεσιν ὑστερον ὁ ἅγιος Ῥωσσοβίας Δημήτριος (1689—1700) κατήρτισεν ἐκ τῶν παρὰ διαφόρων ποιμένων συλλεγέντων βιογραφικῶν σχεδίων καὶ συνηρμολόγησεν ἐκδοὺς τὸν πολύτιμον ψυ-

(α) Σημειωτέον δ' ὅτι τῶν νεωτέρων ἁγίων τὴν καθιέρωσιν ἐτέλει ἡ τῆς Ῥωσσίας Ἐκκλησία ἐπινεύσει καὶ τῆς εὐσεβεστάτης βασιλείας, δι' αὐστηρᾶς ἐρεύνης καὶ αξιοπίστους ἀποδείξει πεισθείσης περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐνεργείας τῆς Θείας χάριτος. Βλ. Καραμζίν. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας. Τόμ. Ζ. σελ. 205.

(β) Καὶ τῇ 23 Φεβρουαρίου τοῦ 1554 σωτηρίου ἔτους διαταγῇ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου συνεκαλέσθη πάλιν ἡ Σύνοδος πρὸς ῥύθμισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν καὶ τῆς ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ἐν ἣ ἀνήγγειλεν ὁ Αὐτοκράτωρ ὅτι τὰ πρὸς τετραετίας συνετεταγμένα συνετέλεσαν ἵνα καταρτισθῶσιν εἰκοσι βίοι ἱθαγενῶν ἁγίων, φυλαττότων διὰ τῶν πρεσβετῶν αὐτῶν τὴν Ῥωσσίαν. Οὗτοι δὲ ἦσαν ὁ Μητροπολίτης Ἰωνᾶς, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νοβογορόδιου Ἰωάννης, οἱ ἐρημίται τῆς Σολοβέσκης Σαββάτιος καὶ Ζωσιμᾶς, Ἀλέξανδρος ὁ Νευζίας, Παρνούσιος Βορόδοσκη, Παῦλος Κομελσκη, Ἀλέξανδρος Σβέρσκη κτλ. Ὅθεν ἡ Σύνοδος ἐθέσπισεν πάλιν ἵνα ἐορτάζεται ἡ μνήμη αὐτῶν (Βλ. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Ἐκκλησ. σελ. 446). Ὁ δὲ δοῦλος Μακάριος συνέπραξε καὶ εἰς τὴν σύστασιν τῆς πρώτης ἐν Μόσχᾳ τυπογραφίας. Τῷ 1547 ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐξήτησεν ἐκ τῆς Γερμανίας τεχνίτας τυπογράφους πρὸς μόρφωσιν ἱθαγενῶν ἐργατῶν, καὶ τῷ 1553 ἐκδόθηκε τυπογραφίῳ ἐπιστήσας ἐν αὐτῷ Ἰωάννην Θόδωρον τὸν διάκονον καὶ Πέτρον τὸν Φιλόθεον, οἵτινες τῷ 1564 ἐδημοσίευσαν τὰς Πράξεις καὶ τὰς Ἐπιστολάς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διὰ κομψοτάτων χαρακτῆρων. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐκδόσει οἱ ἐκδοταὶ λέγουσιν ὅτι ὁ Μακάριος εὐλόγησε τὸν Αὐτοκράτορα διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ κοινωφελοῦς τούτου ἔργου, ὃπερ ἀπῆλλαξε τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τῆς χρήσεως πλημμελῶν χειρογράφων, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ ἀνάματος ἱεράρχης ἐμόχθησεν οὐκ ὀλίγον περὶ τὴν παραβολὴν ὀρίστων χειρογράφων πρὸς ἀποφυγὴν τῶν παρεισθερεῶν ἐκ τῆς τῶν ἀντιγραφῶν ἀμελείας ἀμαρτημάτων, ἅπερ πολλοὶ εἶχον παρηλλαγμένους καὶ λήεις καὶ τὴν ἔννοιαν. Ἐνεκα δὲ τῶν ἀναφθεισῶν κατακαυγῶν ἐκ τῶν ἀντιγραφῶν, ὡς στερεβέντων ἐργασίας, καὶ τιμῶν δεισιδαίμωνων κατακαρινόντων τὴν διὰ τοῦ τύπου δημοσίευσιν τῶν θείων βιβλίων ὡς ἀνόσιον, μετεκομίσθη ἡ τῆς Μόσχας τυπογραφία εἰς Ἀλεξανδρόδοσκον, ὅπου ἀπελύθη τυπωθῆναι τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον. Ἀλλ' ὅμως πρὸς καθυσχάσιν τῶν ταραχῶν διέκοψεν ὁ Αὐτοκράτωρ τὰς ἐργασίας τοῦ τυπογραφείου προτρέψας τὸν εὐσεδέστατον Κωνσταντῖνον ἡγεμόνα Ὀστρογίας καὶ Κιαβίας, ἀπόγονον τοῦ ἁγίου Βλαδιμήρου, πρὸς σύστασιν τυπογραφίας καὶ ἐκδοσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν. (Βλ. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Ἐκκλ. σελ. 425. Καραμζίν. Ἱστορ. Τ. Θ. σελ. 47—48).

χοτρόφον αὐτοῦ θησαυρόν. (α) Πάντων τοίνυν τούτων ἔνεκα, νομιζόμεν, οὔτε τὸ τῆς ἁγίας Ὀλγας οὔτε τῶν λοιπῶν ἁγίων τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας ὄνομα οὔτε πάλαι οὐδ' ὑπεριονόμωμεν μέχρι τοῦδε κατετάχθη ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Μηναίοις. Ἀλλ' ἡμεῖς τιμῶμεν καὶ γεραίρομεν εὐσεβεῶς καὶ τὴν ἁγίαν ἄνασσαν Ὀλγαν, ὡς καὶ πάντας τοὺς τὸ νοητὸν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας στερέωμα καταγαλίσαντας ἁγίους καὶ μάρτυρας. Ἡ γὰρ καθολικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς πάγκοινος Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν, μνημονεύει καὶ δοξολογεῖ ἐτησίως πάντας τοὺς ἐν ὧν τῷ κόσμῳ εὐαρεστήσαντας εἰς Θεὸν διὰ πίστεως καὶ διὰ θαυμάτων μαρτυρηθέντας, καὶ Συνοδικῇ διαγνώσει κανονισθέντας, καὶ τηλαυγῶς ἀναφανέντας κληρονόμους τῆς αἰωνίου δόξης τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί. Καὶ ἡ Μεγάλη Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀποδέχεται καὶ δοξάζει πάντας τοὺς ἐν τῇ εὐσεβείᾳ τῇ Ῥωσικῇ τελειωθέντας ἁγίους, ὅσους ἡ θεόπνευστος καὶ ἱερὰ Σύνοδος τῆς τῶν Ῥώσων Ἐκκλησίας ἐκάνονισε καὶ ἐδόξασεν, ὡς καὶ αὕτη πάλιν τοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐκπαλαὶ καὶ νεωστὶ δεδοξαμένους ἁγίους εὐσεβεῶς πανηγυρίζει. Μία ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Ῥωσικῇ ἡ Ἐκκλησία. Εἷς ὁ τῆς εὐσεβείας κανὼν. Μία ἡ ὀρθόδοξία. Ἐν τῷ πανάγιον πνεύμα τὸ ἁγιάζον μὲν τοὺς ἁγίους, φωτίζον δὲ τοὺς ἱεράρχας εἰς τὴν τούτων διάγνωσιν. Ἡ πνευματικὴ συγγένεια μεταξὺ μητρὸς καὶ θυγατρὸς, μεταξὺ τῆς τῶν Γραικῶν Ἐκκλησίας καὶ τῆς τῶν Ῥώσων, ἐστὶ πάντοτε καὶ διὰ πάντων διηνεκῆς καὶ ἀναλλοίωτος καὶ αἰώνιος, ὡς καὶ ἡ τῶν δογμάτων ἀλήθεια, ἡ ἐνοῦσα καὶ συγκρατούσα αὐτὰς ἰδρυμένης εἰς τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τῆς Πίστεως, ὡς ὁ ἀοίδιμος ἡμῶν Πατὴρ διετράνωσε τὸ διακατέχον αὐτὸν πνεῦμα τῆς τε ἀγάπης καὶ τῆς ἐνότητος τῶν ἀπανταχοῦ Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν,

(α) Εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ὁ διὰ τὸν ἀκάματον ζῆλον τῆς εὐσεβείας καὶ τὴν ἄλλην σοφίαν περικλεῆς Ἀνδρέας Μοραβιῶθος λαβὼν τὸ ἐνδόξιμον ἐκ τῶν χειρογράφων ἐκκλησιαστικῶ συντόμου Μηνολογίου, γεγραμμένου τῷ 1637 ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Νίκωνος, συνέταξεν ἐν δώδεκα τόμοις καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Πετρούπολει τῷ 1855 τοὺς βίους τῶν ἁγίων τῆς τε Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἱερώων καὶ τῶν ἄλλων Σλαβικῶν Ὀρθοδόξων λαῶν. Τοῦ πολυτίμου τούτου συγγράμματος μόνον τοὺς δύο πρώτους τόμους μετέφρασεν ὁ μακαρίτης Θεοδ. Βαλλιάνος, ὁ καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν Οἰκουμένην ἀλλόθυσαν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰς Ἐπιστολὰς τῶν ἱερῶν Ἀπολογοῦντων τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως δωροδορήσας εἰς τὸ ἡμέτερον ἔθνος. Κεῖνται δὲ εἰςέτι ἀνέκδοτοι οἱ δύο οὗτοι τόμοι. Ἔργον δ' εὐχῆς ἂν εἴη ἡτε μετάφρασις τῶν ἐπιλοιπῶν τόμων καὶ ἡ συμπάντων ἐκτύπωσις.

ἐν ἣ συνέταξεν Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεοαίου (α). Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἐν ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἑλληνι, ἀλλ' εἷς ἐσμεν ἐν Κυρίῳ, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον (β).

§. 15. Ἐγὼ δὲ ἐν ἐτι προσθεῖς καταπαύω τὸν λόγον. Ἀφ' οὗ ἡ Ἑλλὰς ἀνέστη καὶ εἰς βασιλείαν κράτος θείῳ ἔλεει ὑψώθη, ἡ μισορθόδοξος δύσις οὐδόλως ἐπαύσατο μηχανωμένη, ὅπως ἀποχωρήσῃ καὶ διασπάσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῶν ὁμοδόξων Ῥώσων, οἵτινες οὐ διέλειπον εὐεργετικωτάτην συμπάθειαν δεικνύοντες καὶ θεοφιλῶς κρατύνοντες τὴν πρὸς τὴν παλιγγενεσίαν σπουδὴν καὶ τὸν ἀσβεστον ὀργασμὸν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἀρχαιοτάτη δὲ καὶ ζῶσα ἡ κατὰ Χριστὸν ἀγάπη μεταξὺ Ῥώσων καὶ Ἑλλήνων. Καὶ οὐ μόνον πνευματικὴ συγγένεια μεταξὺ μητρὸς καὶ θυγατρὸς συγκρατεῖ τὰς δύο ταύτας ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἵματος συγγένεια πρὸ δέκα ἡδὴ αἰῶνων συνῆψε πρὸς ἀλλήλους τοὺς δύο τῆς εὐσεβείας λαοὺς. Ἄνα γὰρ ἡ Πορφυρογέννητος θυγάτηρ τοῦ Αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Β', συνεζεύχθη μετὰ Βλαδιμήρου τοῦ ἱσαποστόλου (τῷ 988), καὶ ἐγένετο συνεργὸς εἰς τοὺς ὑπὲρ πίστεως ἀγῶνας τοῦ πατρὸς τῶν ὀρθοδόξων Μοναρχῶν τῆς Ῥωσσίας (ἐτελεύτα δὲ αὕτη τῷ 1014). Κατὰ δὲ τὸν Νέστορα Οὐσεβόλοδος, ὁ τοῦ Ἱεροσλάβου υἱός, ἔγνημεν ἡγεμονίδα Ἑλληνίδα, ἣν οἱ νεώτεροι τῆς Ῥωσσίας χρονολογοῦν θυγατέρα Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου λέγουσιν (γ). Ἀλέξιος δὲ ὁ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰσαὰκ τοῦ Κομνηνοῦ συνεζεύχθη μετ' Εὐφηνίας ἐγγόνης τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Συστοσλάβου (δ). Ὁ δὲ Μα-

(α) Βλ. Κ. Οἰκονόμου Τὰ σωζόμενα Ἐκκλησιᾶς. Συγγρ. Τ. Α. σελ. 261.

(β) Ἀπόκειται νῦν εἰς τὴν ἁγίαν τῆς Ἑλλάδος Σύνοδον γράψαι πρὸς τὸν ἥδη εὐκλεῶς τοὺς οἰκας τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας ἰθύνοντα Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν ς'. καὶ ἀπὸ κοινοῦ συμπράξαι ὅπως ἦτε τῆς ἁγίας Ὀλγας Ἀκολουθία ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ναοῖς θεσιποθῇ καὶ πάντα τὰ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου περὶ τῆς καθιερώσεως τῶν Ῥώσων ἁγίων διεγνωσμένα καὶ ὑπὸ τοῦ μακροῦ χρόνου καὶ τῶν ἄλλων περιπετειῶν εἰς λήθην ἐμπεσόντα κανονισθῶσι, καὶ γένηται ὅπερ ὁ ἀοίδιμος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Παῖσιος πρὸς τὸν μακάριον πατριάρχην Ῥωσσίας Νίκωνα ἔγραψεν, ἐν εἶναι τοὺς τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας συνιστάντας κατὰ τὰ δόγματα καὶ τοὺς κανόνας καὶ κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας (Βλ. Ἱστορ. τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας. σελ. 227).

(γ) Βλ. Καραμζίνου Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τόμ. Α. σελ. 220.

(δ) Βλ. Καραμζίνου Ἱστορ. Τόμ. Γ. σελ. 87. Κ. Οἰκονόμου Τὰ σωζόμενα Ἐκκλησίας. Συγγράμ. Τόμ. Α. σελ. 267.

νοῦν ὁ Παλαιολόγος (τῷ 1414) συνέχευε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην μετὰ τῆς θυγατρὸς Βασιλείου Ἄννης (α). Καὶ μετὰ τὴν ὁδοντὴν δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλυσιν Σοφία, ἡ δευτερότοκος θυγάτηρ Θωμᾶ τοῦ Παλαιολόγου, Δεσπότης τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀδελφὸς τοῦ εὐχλεῶς πρὸ τῆς πόλεως πεσόντος Κωνσταντίνου, ἐστέφη (τῷ 1472 Νοεμβρίου 12) Ἰωάννην τὸν Βασιλειάδην τὸν ἀγέρωχον ἐπονομασθέντα, ἥτις τῷ ἰδίῳ νυμφίῳ ἐχώρισε καὶ τὸ σῆμα τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, τὸν δικέφαλον ἀετὸν (β)· καὶ διὰ τοῦ γάμου τούτου ἡ Ῥωσσία κατέστη γνωστότερη τῇ Εὐρώπῃ, καὶ ἔκτοτε ἤρξαντο συχνότεραι γίνεσθαι αἱ πολιτικαὶ αὐτῆς σχέσεις καὶ ἀνταποκρίσεις μετὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Πολλοὶ δὲ τότε Ἕλληνες, ἐν οἷς καὶ ἐπιφανεῖς, καταφυγόντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐγκατεστάθησαν εἰς Ῥωσσίαν ὠφελήσαντες αὐτὴν διὰ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γλωσσῶν, καὶ μάλιστα διὰ τῆς Λατινικῆς κοινῆς οὔσης ἐν πάσαις ταῖς πολιτικαῖς πράξεσι (γ), καὶ πλουτίσαντες τὰς ἐκκλησιαστικὰς Βιβλιοθήκας διὰ τῆς διασώσεως πολλῶν χειρογράφων ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν Ὀθωμανῶν (δ). Πάμπολλα δ' εἰσὶ τὰ

(α) Βλ. Φραντζή Χρονικ. Α. λ. σελ. 25. Du Cange Famil. Aug. Byzant. p. 200. Καρμυζίν. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τόμ. Β. σελ. 210.

(β) Καρμυζίν. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τόμ. Γ. σελ. 52—65. Ταῦτης τῆς εὐσεβοῦς Βασιλίδος, ὡς γράφει ὁ αἰδίδιμος ἡμῶν Πατὴρ, σώζεται ἐτι καὶ νῦν ἔργον τῶν ἰδίων χειρῶν, πέπλος λεπτὸς ἐπικείμενος ἐπὶ τῆς σοροῦ τοῦ ἁγίου Σεργίου ἐν τῇ τῆς ἁγίας Τριάδος ἐπιτεγομένη Λαύρῃ, 64 βέρστια μακρὰν τῆς Μόσχας κειμένη. Ἐπὶ τούτου τοῦ πέπλου ἐκέντησεν ἡ αἰδίδιμος Βασιλὶς τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν, «Τὸν πέπλον τούτον προθύμως ἐποίησεν ἡ μεγάλη ἡγεμονίς τῆς Ῥωσσίας Σοφία Κωνσταντινουπολίτις Ἀνασσα» (Βλ. Τὰ σωζόμενα. Ἑκκληστ. Συγγράμ. Τόμ. Α. σελ. 267).

(γ) Μεταξὺ τῶν τότε ἀξιωματικῶν προσειῶν ἱσטיρεῖται καὶ ἡ τῆς Δανίας, συνομολογήσεως ἀγάπην καὶ ἀδελφότητα μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Τῷ 1473 ὁ τῆς Δανίας βασιλεὺς πέμψας πρεσβευτὴν πρὸς τὸν μονάρχην τῆς Ῥωσσίας διωμολόγησε συνθήκην. Πρὸς ἀνταλλαγὴν δὲ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων ἀπεστάλη εἰς Δανίαν παρὰ τοῦ μονάρχου Ἰωάννου ὁ Ἕλληνας Δημήτριος Ῥάλλης (Βλ. Καρμυζίν. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τόμ. Γ. σελ. 241).

(δ) Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἰδὼν τὰ χειρόγραφα τὰ συναθροισθέντα παρὰ τῆς αἰδίδιμου αὐτοῦ μητρὸς Σοφίας καὶ ἀποταμιευθέντα ἐν τοῖς ἀνακτοροῖς, ἐπεθύμησεν εὐρεῖν ἄνδρα πεπαιδευμένον, ὅπως διατάξῃ αὐτὰ καὶ ἐρμηνεύσῃ τὰ χρήσιμα εἰς τὴν Σλαβονικὴν γλῶσσαν. Τοιοῦτος δὲ μὴ ὄντος ἐν Μόσχᾳ ἔγραψε πρὸς τὸν τότε Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὅπως ἀποστείλῃ αὐτῷ ἄνδρα ἀξίον ἐκτελέσασθαι τὸ ἔργον. Ὁ δὲ Πατριάρχης ἐπέμψεν τὸν πολυμαθὲ καὶ πολὺ γλωσσόν

ἐκ τῆς πνευματικῆς ἐνότητος καὶ τῆς διπνεκοῦς μέχρι σήμερον ἐξ αἵματος συγγενείας (α) τῶν ὀρθοδόξων τούτων λαῶν ἀμολογῶν εὐεργετήματα τῆς πανσόφου οἰκονομίας τοῦ Νομφίου τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ νῦν ἤδη πάλιν ἡ τῆς ἀνεξιχνίαστου θείας προνοίας βουλή μετὰ παρίπτουσαν τεσσάρων αἰῶνων ἀνακινεῖ τὴν συγγένειαν καὶ τὸν ἀδελφικὸν ἀναζωπυρεῖ ζῆλον διὰ τῆς συζεύξεως τῆς περικαλλοῦς καὶ χαριτοκοσμίου Ὀλγας, θυγατρὸς Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου Δουκῆς, ὁμαιοῦνος Ἀλεξάνδρου τοῦ Β', μετὰ τοῦ θεοσεβειστάτου Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος

Μάξιμον τὸν ἀγιολογίτην, ἀκροατὴν τῶν ἐν Παρίσις καὶ Ἰταλίᾳ πανεπιστημίων, ὅστις ἐνησχολήθη οὐ μόνον εἰς τὴν ῥύθμισιν τῆς βιβλιοθήκης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς βίβλου τῶν Ψαλμῶν καὶ τὴν ἐπιδιόρθωσιν ἐκκλησιαστικῶν τινων ῥωσικῶν βιβλίων, ἐν οἷς ὑπῆρχον παχυλὰ λάθῃ ἐνεκα τῆς ἀμαθείας τῶν ἀντιγραφῶν. Συνέγραψε δὲ οὗτος διάφορα ψευδοεὐχέλῃ συγγραμματα ὑπερβαίνοντα τὸν ἑκατοστὸν ἀριθμὸν. Πατριαρχεύοντος δὲ ἐν Ῥωσίᾳ τοῦ ζηλωτοῦ Νίκωνος, διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Θεοδορίδου ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ μοναχὸς Ἀρσένιος ὁ Σουχάνωφ (Schouchanoff) πρὸς ζήτησιν χειρογράφων Ἑλληνικῶν καὶ Σλαβονικῶν, ἵνα παραβληθῶσι καὶ διορθωθῶσι τὰ ἐν Μόσχᾳ τότε πλημμελῶς καὶ νοσταλῶς τυπωθέντα λειτουργικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Οὗτος περιελθὼν τὴν Ἱερουσαλὴμ, τὸν Ἄθω καὶ ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος συνήγαγε 800 χειρόγραφα, ἅπερ ἐκόμισεν εἰς Μόσχαν γράψας καὶ τὴν αὐτοῦ περὶ ἡγήσιν, ἥτις Προσκυνητήριον ἐπιγραφομένη κείται ἀνεκδοτὸς ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας. Οἱ δὲ Πατριάρχαι τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐδωρήσαντο τῷ Σουχάνωφ καὶ ἕτερα 200 χειρόγραφα (Βλ. Καρμυζίν. Ἱστορ. τῆς Ῥωσσίας Τόμ. Ζ. σελ. 467—468 καὶ 229. Ἱστορίαν τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας σελ. 227—228. Pelerinage en terre Sainte del' Igoumene Russe Daniel trad. par Abr. de Noroff pag. 212). Ταῦτα δὲ τὰ πολυτιμὰ κειμήλια διατηροῦνται ἐν τῇ τῆς Μόσχας Πατριαρχικῇ Βιβλιοθήκῃ, ὧν τὸν κατάλογον μετὰ τὸν περιελθὼν Μάξιμον Ἀθανάσιος ὁ Σκιαδᾶς Κεφαλλην, πεπαιδευμένος ἄνθρωπος, συνέγραψε διαταγῇ Πέτρου τοῦ Μεγάλου. Σπειδὼν δὲ ὁ ἡμέτερος Σκιαδᾶς πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ Καταλόγου συνέταξε τὸ ἔργον ἀτελές, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ. Ἐξεδόθη δὲ ὁ κατάλογος οὗτος τῷ 1723 ἐν Μόσχᾳ ῥωσιστὶ καὶ λατινιστὶ ἐν 50 μόνον ἀντιτύποις, ὡς λέγεται. Τῷ δ' ἐφεξῆς εἴτε ἰδμοσίευσεν αὐτὸν ἐν Λειψίᾳ ὁ Κάππιος ἐπιγράφας τὸ τεῦχος Arcana Biblioth. Synodalis, καὶ πάλιν ἐν Φραγκοφόρτῳ τῷ 1776 ὑπὸ Σχερέρου ἐν τοῖς Nordische Nebenstunden. Theil I. num. XIII. Βλέπ. Matthaei Accur. Codici. Graec. Mss. Biblioth. Mosquens. pag. 354.

(α) Ἰωάννης ὁ Δ', τῷ 1547 ἐστέφη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Μακαρίου ἐν τῷ ναῷ τῆς κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου μετὰ μεγάλῃς πομπῆς, ὅστις ἐπέθηκεν αὐτῷ τὸ στέμμα καὶ τὸ ἐγκόλπιον, ἅπερ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς αὐτοκράτωρ ἐπέμψεν Βλαδιμήρῳ τῷ Μονομάχῳ μέλλοντι στεφθῆναι. Ἐπεκύρωσε δὲ τὴν

Γεωργίου τοῦ Α'. Καὶ ἀναφαίνεται ὁ γάμος οὗτος ὡς ἄλλη τις ἱρι-
παρηγορητικὴ μετὰ μακρὰν καὶ θυελλώδη δοκιμασίαν εἰς ἀπαξάπαν
τὸ πλήρωμα τῶν ὀρθοδόξων, προκαταγγέλλουσα τὴν μέλλουσαν συ-
σσωμάτωσιν καὶ εὐημερίαν ὅλου τοῦ Πανελληνίου. Μακάριοι δὲ οἱ
μέλλοντες ἰδεῖν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐπιστέφον τὸ ἤδη ἐμπειρωθὲν
οἰκοδόμημα τῆς παλινορθώσεως τῆς φίλης πατρίδος, εἰς ὃ τηλικαυταὶ
θυσίαι καὶ αἱματηροὶ ἀγῶνες καὶ ταλαιπωρίαι κατεβλήθησαν. Καὶ
τοιαῦτα μὲν τὰ τῆς θείας προνοίας ἔργα. Οἱ δὲ τῶν ἀντιπραττόν-
των καὶ μυρίους δόλους μηχανωμένων λογισμοὶ δεῖλοι καὶ ἐ-
πισφαλεῖς αἰετίνον αὐτῶν. Ἀλλ' οὐδέποτε τὸν ῥοὺν
τῶν παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ διεπομένων Ἑλληνικῶν πραγμάτων δυ-
νήσεται ἀναχαίτῃσιν οὐδεμίᾳ ἀνθρώπινος μηχανορραφία. «Ὅτι Θεὸς
ἐστὶν ἐγγίζων αὐτοῖς». Καὶ ταῦτα μὲν ἐξ ἐμοῦ. Σὺ δὲ
πολυσέβαστε πάτερ, εἰ μὲν τινα γοῦν ἐκ τούτων ἐπιδοκιμάσεις, τῷ
Θεῷ χάρις, τῷ τ' ἀσθενῇ σθενοῦντι καὶ ταπεινοῖς διδόντι χάριν. Ἄν δέ
σοι πάντα δόξωσι φιλοῦ κουφότερα καὶ οὐδενόσωρα σύνεξαι ἡμῖν ἐπι-
φανῆναι τὸν ἐργάτην τοῦ ἀμπελῶνος Χριστοῦ, ὅσπερ δι' ἐνδελεχοῦς
μελέτης καὶ ἀντιπαροβολῆς ἐγκρίσει τῆς Ἐκκλησίας καταρτίσει καὶ
τὸν τῶν Ἀκολουθίων τῶν Ἁγίων διάκονον.

Ἀθήνησι, τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1867.

Βασιλεῖαν Ἰωάννου τοῦ Δ'. δι' εὐχετικῷ γράμματος Ἰωάσαφ ὁ Οἰκουμενικὸς
Πατριάρχης, ἐν ᾧ αὐτὸν ἀποκαλεῖ ἀπτόγονον τῆς βασιλείας Ἀννης, ἀδελφῆς
τοῦ Αυτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Συνοπéγραψαν δὲ τὸ πολύ-
τιμον τοῦτο γράμμα τριάκοντα καὶ ἐξ Μητροπολίται, Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Ἐπί-
σκοποι τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὅπερ διατηρεῖται ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Μόσχας.
Συνεξεύχθη δὲ ὁ Ἰωάννης μετὰ μικρὸν Ἀναστασίαν τὴν πολλῶν ἀρετῶν ἐμπλεῶν
θυγατέρα τοῦ ἀριζήλου Ῥωμανοῦ τοῦ Ἰουρίδου (βλ. Καρχμζίν. Ἱστορ. τῆς Ῥω-
σίας Τόμ. Η. σελ. 84—86, 293). Ταύτης δ' ὁ ἀνεψιὸς μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς
ἐπὶ ἐξ αἰῶνας βασιλευσάσης γενεᾶς τοῦ Ῥουρίκου Μιχαὴλ ὁ Ῥωμανὸς τῷ 1615
αὐταρχήσας παρέτεινεν ἀδιάκονον τὸν συγγενικὸν μετὰ τοῦ πάλαι αυτοκρατορι-
κοῦ οἴκου σύνδεσμον καὶ τὸν ἀδελφικὸν ζήλον ἀσβεστον καὶ ἀπαραιμώστον μετα-
λαμπαδεύμενον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ δὲ Κύ-
ριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστὸς διατηροῖ ὑπεράνω πάσης ἐπηρείας τὸν
ἀντιλήπτορα τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ὀρθοδόξων λαῶν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον
τὸν Β'. τὸν τῆς δουλείας καθαίρετήν!

